

Stichting
Pensioenfonds
Henkel Nederland B.V.

Stichting Pensioenfonds Henkel Nederland B.V.
Brugwal 11, 3432 NZ Nieuwegein

Ingeschreven in het Handelsregister van
de Kamer van Koophandel onder nummer 41199743

Verslag over het boekjaar 2017

Inhoud

	Pagina
Bestuur en organisatie	5
Meerjarenoverzicht	7
Voorwoord	
Algemeen	11
Bestuursverslag	
Organisatie pensioenfonds	13
Financiële positie	15
Pensioenregeling	17
Communicatie	18
Beleggingen	19
Actuariële analyse resultaat	21
Uitvoeringskosten	23
Governance	26
Uitbestedingsbeleid	29
Risicomanagement	30
Vooruitblik 2018	34
Verslag van de Visitatiecommissie	
Samenvatting van de bevindingen van de Visitatiecommissie	37
Reactie van het bestuur op de bevindingen van de Visitatiecommissie	39
Verslag van het Verantwoordingsorgaan	
Oordeel Verantwoordingsorgaan Stichting Pensioenfonds Henkel Nederland B.V.	41
Reactie van het bestuur op het oordeel van het Verantwoordingsorgaan	42

Pagina

Jaarrekening

Balans per 31 december	44
Staat van baten en lasten	46
Kasstroomoverzicht	48
Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling	49
Toelichting op de balans per 31 december	55
Gebeurtenissen na balansdatum	61
Toelichting op de staat van baten en lasten	62
Risicoparagraaf	66

Overige gegevens

Resultaat verdeling	76
Actuariële verklaring	77
Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	79

Bijlagen

Begrippenlijst	86

Bestuur en organisatie

Samenstelling Bestuur per 31 december 2017

Leden namens de werkgever	Dhr. A.M.J. de Bekker (1946) Dhr. D. Wetzold (1974)
Leden namens de werknemers	Dhr. A. Benschop (1962)
Lid namens de pensioengerechtigden	Dhr. E. de Boer (1943)
Onafhankelijk voorzitter	Dhr. H.M.E. Janssen (1955)

Verantwoordingsorgaan

Lid namens de werkgever	Dhr. W.F.E. Klaassen (1946)
Lid namens de werknemers	Dhr. E. Dijkshoorn (1967)
Lid namens de pensioengerechtigden	Dhr. C.G. Knibbe (1932)

Visitatiecommissie

Mevr. J. Verhulst (1971)
Dhr. P. van Eekelen (1944)
Dhr. P. Molenaar (1962)

Externe dienstverlening

Administratie en advies	AZL N.V., Heerlen
Adviserend actuaris	AZL N.V., Heerlen
Waarmerkend actuaris	Willis Towers Watson B.V., Amstelveen
Accountant	KPMG Accountants N.V., Utrecht
Compliance officer	P.J.M. Akkermans Advocatuur B.V.
Vermogensbeheerder	BlackRock Investment Management (UK) Limited, Londen
Custodian	State Street Bank and Trust, Amsterdam

Meerjarenoverzicht

	2017	2016	2015	2014	2013
Aantallen					
Actieve deelnemers	2	2	2	2	3
Gewezen deelnemers	331	347	364	394	414
Pensioengerechtigden	463	465	461	445	439
Totaal	796	814	827	841	856
Financiële gegevens (in duizenden euro)					
Toeslagen					
Indexatie actieven ¹⁾	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Indexatie inactieven	0,22%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Beleggingen					
Belegd vermogen ²⁾	111.016	113.489	105.522	104.136	87.058
Beleggingsopbrengsten	1.369	9.313	597	19.790	-1.468
Rendement op basis van total return	1,2%	8,8%	0,9%	23,0%	-1,7%
Reserves					
Algemene reserve	12.700	10.138	8.343	10.029	6.199
Technische voorzieningen					
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds	98.258	102.826	98.819	98.198	81.317
Voorziening langdurig zieken	–	–	–	–	32
Voorziening niet opgevraagde pensioenen	109	99	91	80	74
Totaal technische voorzieningen	98.367	102.925	98.910	98.278	81.423
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico onderneming	21	21	19	116	94

1) Niet van toepassing vanwege eindloonregeling. Het opgebouwde pensioen groeit mee met de stijging van het loon.

2) Inclusief derivaten opgenomen aan de passivazijde van de balans.

	2017	2016	2015	2014	2013
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers	0	0	0	0	2
Premiebijdragen van werkgevers en werknemers	0	0	1.700 ¹⁾	4.368 ²⁾	8.015 ³⁾
Pensioenuitkeringen	3.305	3.340	3.343	3.363	3.286
Solvabiliteit en dekkingsgraden ⁴⁾					
Pensioenvermogen	111.067	113.063	107.253	108.307	87.624
Pensioenverplichtingen	98.367	102.925	98.910	98.278	81.423
Aanwezige dekkingsgraad ⁵⁾	112,9%	109,9%	108,4%	110,2%	107,6% ⁶⁾
Beleidsdekkingsgraad ⁷⁾	112,1%	108,8%	107,8%	–	–
Vereiste dekkingsgraad	115,7%	111,4%	111,8%	105,6%	106,5%
Minimaal vereiste dekkingsgraad	104,0%	104,0%	104,0%	104,0%	104,0%

1) Dit betreft een additionele storting ad. € 1,7 miljoen door de werkgever in januari 2016.

2) Inclusief additionele storting ad. € 4,35 miljoen door de werkgever in april 2015..

3) Inclusief additionele storting ad. € 8,0 miljoen door de werkgever in januari 2013.

4) Voor de berekening van de dekkingsgraad wordt verwezen naar de toelichting op de balans.

5) De dekkingsgraad wordt berekend door het pensioenvermogen (totaal van de activa minus kortlopende schulden) te delen door de technische voorzieningen. Per 1 januari 2015 wordt de actuele dekkingsgraad op een nieuwe methodiek berekend door rekening te houden met het totale vermogen en de totale voorzieningen van het pensioenfonds. Dit betekent dat vanaf 2015 het pensioenvermogen en de pensioenverplichtingen zijn verhoogd met respectievelijk de beleggingen en de voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers. De vergelijkende cijfers m.b.t. 2014 en eerder zijn niet aangepast.

6) Rekening houdend met de door de werkgever extra storting aan het begin van 2013 ad. € 8 miljoen, zou de dekkingsgraad 106,8% bedragen.

7) De beleidsdekkingsgraad is bepaald als de 12-maands gemiddelde dekkingsgraad waarbij voor het einde van een kwartaal de dekkingsgraad wordt gebruikt zoals gerapporteerd in de K-Staten DNB en voor het einde van het jaar de dekkingsgraad wordt gebruikt zoals gerapporteerd in de J-staten DNB.

Voorwoord

In dit bestuursverslag over het boekjaar 2017 legt het bestuur van Stichting Pensioenfonds Henkel Nederland B.V. (in de rest van dit verslag spreken we meestal kortweg over Pensioenfonds Henkel of het fonds) verantwoording af over het gevoerde beleid en wordt inzicht gegeven in de (financiële en pensioengerelateerde) ontwikkelingen bij het fonds en de situatie aan het einde van het verslagjaar. De verantwoording voor wat betreft het financiële deel is daarnaast ook terug te vinden in de jaarrekening.

Voor wat betreft de financiële positie van ons fonds kan een gestage verbetering van de beleidsdekkingsgraad worden gemeld. Het jaar werd gestart met een beleidsdekkingsgraad van 108,8%. Aan het einde van het verslagjaar was deze beleidsdekkingsgraad opgelopen tot 112,1%. Doordat de beleidsdekkingsgraad boven 110% uitkwam, kreeg het bestuur ook de mogelijkheid om voor het eerst sinds jaren een gedeeltelijke toeslag op de opgebouwde pensioenaanspraken en de ingegane pensioenen te verlenen. Rekening houdend met wet- en regelgeving heeft het bestuur besloten om de pensioenen van de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden per 1 januari 2018 met 0,22% te verhogen.

Zoals wellicht bekend heeft onze sponsor Henkel Nederland B.V., de (voormalige) werkgever van onze deelnemers, bij de sluiting van het pensioenfonds in 2012 de toezegging gedaan om het fonds financieel te steunen indien het bestuur zou moeten besluiten om de opgebouwde aanspraken en ingegane pensioenen te moeten verlagen (korten). De hiervoor genoemde verbetering van de beleidsdekkingsgraad heeft er tevens toe geleid dat het bestuur in dat kader geen beroep op de sponsor behoefde te doen met een verzoek tot bijstorting.

Op het beleidsmatige terrein heeft het bestuur in 2017 besloten tot een koerswijziging. Daar waar bij de sluiting van het pensioenfonds in 2012 werd uitgegaan van een spoedige liquidatie van het fonds, hebben de ontwikkelingen van de rente en de (beleids) dekkingsgraad gedurende de afgelopen jaren ertoe geleid dat een liquidatie met inkoop van (deel)indexatie op de korte termijn niet binnen bereik ligt. Het bestuur zal zich bij de besturing van het fonds dan ook nadrukkelijk laten leiden door een 'going concern' situatie. Op grond daarvan heeft het bestuur besloten om het strategisch beleggingsbeleid aan te passen. Daarmee wil het bestuur ervoor zorgdragen dat de deelnemers ook op de kortere termijn betere uitzichten op indexatie verkrijgen, uitzichten die meer in lijn liggen met de toeslagambitie. Dit alles laat onverlet dat het bestuur mogelijkheden voor een liquidatie van het fonds niet uit het oog zal verliezen.

Zoals gebruikelijk verwijzen wij hier ook al naar de aan het einde van dit bestuursverslag opgenomen begrippenlijst, want bij de behandeling van de verschillende onderwerpen kan helaas niet altijd worden ontkomen aan het gebruik van vaktermen.

Bestuursverslag

Algemeen

Introductie

Stichting Pensioenfonds Henkel Nederland B.V. is een ondernemingspensioenfonds en verbonden aan de onderneming Henkel Nederland B.V. Het pensioenfonds heeft de stichting als rechtsvorm, werd opgericht in augustus 1943 en is statutair gevestigd in Amsterdam. In overeenstemming met de statuten wordt hierbij verslag uitgebracht over het boekjaar 2017. De in het verslag vermelde bedragen zijn in duizenden euro's opgenomen, tenzij anders is aangegeven.

Doelstelling

Doelstelling van het pensioenfonds is het verzekeren van een ouderdoms- en nabestaandenpensioen ten behoeve van de (gewezen) deelnemers. Het ouderdomspensioen gaat, tenzij gebruik wordt gemaakt van een in 2015 geïntroduceerde mogelijkheid tot uitstel, in op de reglementaire pensioendatum, zijnde op 65-jarige leeftijd, en is een aanvulling op de AOW-uitkering die door de overheid wordt uitbetaald. Het nabestaandenpensioen wordt in geval van overlijden van de (gewezen) deelnemer aan diens nagelaten betrekkingen (partner en/of kinderen) uitgekeerd. Bij arbeidsongeschiktheid van de deelnemer kan de pensioenverzekering worden voortgezet.

Vanaf 1 augustus 2012 is de opbouw van regulier ouderdoms- en nabestaandenpensioen voor de op dat moment nog actieve deelnemers geëindigd, omdat de aan het pensioenfonds verbonden werkgever Henkel Nederland B.V. per die datum voor al zijn werknemers een nieuwe pensioenregeling heeft geïntroduceerd, waarvan de uitvoering niet bij pensioenfonds Henkel is ondergebracht. Vanaf 1 januari 2004 was de door het pensioenfonds uitgevoerde pensioenregeling overigens reeds gesloten en werden geen nieuwe deelnemers meer tot het pensioenfonds toegelaten.

Missie, visie en strategie

Gedurende 2017 heeft het bestuur haar missie, visie en strategie geëvalueerd. Het bestuur heeft geen aanleiding gezien om wijzigingen in de missie aan te brengen. Daarentegen zijn er wel wijzigingen doorgevoerd in de visie en in de strategie. Deze zijn grotendeels terug te voeren op een sterkere oriëntatie op een 'going concern' situatie omdat een liquidatie met inkoop van (deel) indexatie niet binnen bereik ligt. De missie, visie en strategie zijn voor alle doelstellingen die het fonds nastreeft en inspanningen die het fonds daarbij betracht, leidend.

In de missie is beschreven waarvoor het fonds staat, wat de bestaansgrond is en welke waarden en identiteit het fonds kenmerken. De missie van Pensioenfonds Henkel Nederland B.V. is als volgt geformuleerd:

Missie

Stichting Pensioenfonds Henkel Nederland B.V. wil een goede invulling geven aan de uitvoering van de pensioenregeling die door de sponsor (Henkel Nederland B.V.) bij het pensioenfonds is ondergebracht. De uitvoering van de regeling dient correct, maatschappelijk verantwoord en (kosten)efficiënt te geschieden en in de besluitvorming staat een evenwichtige afweging van de belangen van de verschillende stakeholders centraal. Het streven is een duurzame en betrouwbare situatie te creëren zodat de financiële verplichtingen en ambities waargemaakt zullen worden.

In de visie wordt beschreven waarvoor het fonds gaat, welke zienswijze, welk toekomstbeeld ten grondslag ligt aan het handelen van het fonds. De visie van Pensioenfonds Henkel Nederland B.V. is als volgt geformuleerd:

Visie

In de pensioensector volgen de veranderingen elkaar de laatste jaren in een steeds hoger tempo op. Deze veranderingen, de toegenomen onzekerheid over de hoogte en het moment van pensionering en de ongunstige berichtgeving over de financiële situatie van pensioenfonds, veelal gepaard gaand met geen of slechts gedeeltelijke indexatie, hebben het vertrouwen in pensioenfonds geen goed gedaan.

Het bestuur verwacht dat de hiervoor genoemde ontwikkelingen ook in de komende jaren hun weerslag zullen hebben op de omgeving van pensioenfonds. Zo zal de introductie van een nieuw pensioenstelsel wederom tot belangrijke wijzigingen in wet- en regelgeving leiden. Verder wordt verwacht dat de trend van steeds zwaardere (kwaliteits)eisen op het terrein van de governance, het risicomanagement en het toezicht zal doorzetten. Dit alles vraagt om extra inspanningen van het bestuur en zet de zoektocht naar geschikte mensen (met name als het gaat om het hebben van een "Henkel achtergrond") die zitting in het bestuur of andere pensioenfondsorganen kunnen nemen onder druk. Tegelijkertijd zorgen deze ontwikkelingen ervoor dat de totale uitvoeringskosten waarschijnlijk alleen maar nog verder zullen stijgen.

Pensioenfonds Henkel Nederland B.V. is op grond van de hiervoor geschetste verwachte ontwikkelingen en de verwachte krimp van het deelnemersbestand onveranderd van mening dat het in stand houden van het fonds op termijn niet wenselijk zal zijn en zal zich, in nauwe samenwerking met en ondersteuning van de sponsor, onverminderd voorbereiden op een liquidatie in de toekomst en het zoeken van een duurzaam en betrouwbaar alternatief voor de uitvoering van haar verplichtingen op de lange termijn.

Tegenover deze liquidatie op termijn staat de wetenschap dat de sponsor vooralsnog het moment niet rijp acht om deze liquidatie financieel te ondersteunen, zodanig dat een structurele (gedeeltelijke) indexatie van de opgebouwde pensioenaanspraken en ingegane pensioenen kan worden bekostigd. Daarom is het bestuur genooddaakt om zijn eigen verantwoordelijkheid te nemen en in al zijn handelingen uit te gaan van een 'going concern' situatie. Voor het bestuur is het een grote steun dat de sponsor zich in de voorbije jaren een uiterst betrokken en betrouwbare partner heeft getoond. Dat blijkt uit de afgegeven bijstortingsgarantie, en het feit dat nagenoeg alle uitvoeringskosten (inclusief de kosten van het vermogensbeheer) door de sponsor worden vergoed.

In de strategie wordt beschreven welk meerjarenplan het fonds heeft vastgesteld om de visie en missie te kunnen realiseren. De strategie van Pensioenfonds Henkel Nederland B.V. is als volgt geformuleerd:

Strategie

Zoals in de visie beschreven gaat het bestuur uit van een 'going concern' situatie, waarbij tegelijkertijd het uiteindelijke doel van liquidatie van het pensioenfonds, niet uit het oog wordt verloren. Met het oog op de 'going concern' situatie wil het bestuur ervoor zorgen dat de deelnemers ook op de kortere termijn betere uitzichten op indexatie verkrijgen, die meer in lijn liggen met de toelagambitie. Voor het bestuur vormt dit de voedingsbodem voor een wijziging van het strategisch beleggingsbeleid. Deze wijziging van het strategisch beleggingsbeleid zal moeten resulteren in een hogere verwachte gemiddelde indexatie en tevens moeten bijdragen aan een financiële positie die de liquidatie van het fonds op eigen kracht mogelijk maakt.

Na overleg met alle belanghebbenden heeft het bestuur besloten tot een vergroting van het risicoprofiel, resulterend in een wijziging van het beleggingsbeleid die begin 2018 wordt geëffectueerd.

Andere strategische wijzigingen voorziet het bestuur op dit moment niet. Voor de uitvoering van alle verdere werkzaamheden (zowel binnen het bestuur alsook bij de uitbestedingspartijen), de beheersing van risico's en het op peil houden van de geschiktheid zal het bestuur uitgaan van de 'going concern' gedachte. Alhoewel de sponsor de uitvoeringskosten nagenoeg volledig draagt, zal het bestuur

steeds aandacht hebben voor een (kosten)efficiënte uitvoering van de pensioenregeling. Dat laat onverlet dat alle kosten die in een 'going concern' situatie noodzakelijkerwijs gemaakt moeten worden, ook daadwerkelijk gemaakt zullen worden.

Organisatie pensioenfonds

Bestuur

Het bestuur van het fonds wordt gevormd door een onafhankelijk voorzitter en vier leden. Twee van deze bestuurders vertegenwoordigen de werkgever en twee bestuurders vertegenwoordigen de werknemers. Binnen de werknemersvertegenwoordiging maakt één gepensioneerde deel uit van het bestuur. De bestuurders ontvangen, met uitzondering van de bestuurder namens de gepensioneerden waarvoor in 2015 een vergoedingsregeling is vastgesteld, geen bezoldiging vanuit het pensioenfonds. Bestuurders welke niet in dienst zijn van Henkel Nederland B.V. ontvangen voor zover zij door de werkgever zijn voorgedragen, voor hun werkzaamheden een bezoldiging van Henkel Nederland B.V.. De exacte samenstelling van het bestuur en de overige fondsorganen is aan het begin van dit bestuursverslag in het hoofdstuk "Bestuur en organisatie" terug te vinden.

Visitatiecommissie

Het intern toezicht van het fonds wordt uitgeoefend door een Visitatiecommissie. Voor de samenstelling van de Visitatiecommissie wordt verwezen naar het hoofdstuk "Bestuur en organisatie". Naar aanleiding van de opdracht daartoe heeft de visitatiecommissie in de periode februari tot en met april 2018 haar visitatie uitgevoerd. De bevindingen van de visitatiecommissie zijn neergelegd in een visitatierapport. Het bestuur heeft de conceptversie van dit rapport met de visitatiecommissie besproken. De definitieve versie van dat rapport heeft het bestuur in mei 2018 ontvangen. De samenvatting van de bevindingen die de visitatiecommissie aan het bestuur heeft gerapporteerd, wordt in het voorliggende bestuursverslag over 2017 gepubliceerd omdat de visitatie voornamelijk betrekking had op dat jaar. Het bestuur zal ook dit jaar weer op basis van de in het visitatierapport vermelde aanbevelingen zo nodig actiepunten formuleren en contact met de visitatiecommissie onderhouden omtrent de opvolging van de diverse actiepunten.

Verantwoordingsorgaan

Het bestuur heeft een Verantwoordingsorgaan ingesteld dat voldoet aan de Pensioenwet. De taken en bevoegdheden van dit orgaan evenals de samenstelling, benoeming en werkwijze zijn vastgelegd in de statuten van het fonds en het reglement van het Verantwoordingsorgaan. Ook voor de samenstelling van het Verantwoordingsorgaan, waarin de werkgever, de werknemers en de pensioengerechtigden vertegenwoordigd zijn, wordt verwezen naar het hoofdstuk "Bestuur en organisatie". Deze samenstelling is gedurende 2017 ongewijzigd gebleven. Wel maakt het bestuur op deze plek al melding van het feit dat de heer Knibbe te kennen heeft gegeven zijn lidmaatschap van het Verantwoordingsorgaan te willen beëindigen. Na een oproep tot kandidaatstelling onder de pensioengerechtigden heeft mevrouw Zandvoort zich kandidaat gesteld. Zij zal de heer Knibbe per 1 juli 2018 opvolgen. Leden van het Verantwoordingsorgaan, die geen dienstverband bij Henkel Nederland B.V. hebben, ontvangen op grond van deze regeling een vergoeding.

In dit verslagjaar wordt separaat (zie inhoudsopgave) verslag gedaan van de bevindingen van het Verantwoordingsorgaan ten aanzien van het door het bestuur in 2017 gevoerde beleid. Tevens is de reactie hierop van het bestuur opgenomen.

Uitbestede werkzaamheden

Administratie

Als administrateur voor het pensioenfonds zorgt AZL N.V. (hierna: AZL) voor de pensioen- en deelnemersadministratie, de financiële administratie en de verslaglegging.

Vermogensbeheer

De vermogensbeheer is uitbesteed aan BlackRock. State Street is als custodian aangesteld.

Advisering en certificering

Het bestuur heeft de bestuursadvisering en -ondersteuning uitbesteed aan AZL. In het verslagjaar zijn de adviserende actuariële werkzaamheden uitgevoerd door AZL.

De controle van de jaarrekening is toevertrouwd aan KPMG. De actuariële certificering is belegd bij Willis Towers Watson.

Financiële positie

(Beleids)dekkingsgraad

Sinds de invoering van het nFTK op 1 januari 2015 is de beleidsdekkingsgraad wettelijk gezien leidend voor alle beleidsmaatregelen. De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de feitelijke dekkingsgraad van de afgelopen 12 maanden en is daarmee minder afhankelijk van een momentopname. Alle beleidsmaatregelen moeten gebaseerd zijn op deze beleidsdekkingsgraad. De beleidsdekkingsgraad van Pensioenfonds Henkel bedroeg ultimo 2017 112,1% (ultimo 2016 was dit 108,8%).

Het verloop van de feitelijke dekkingsgraad in het verslagjaar zag er als volgt uit:

	Pensioen vermogen	Technische voorziening	Feitelijke dekkings- graad 2017
Primo 2017	113.063	102.925	109,9%
Beleggingsopbrengsten	1.368	-1.297	2,7%
Premie	0	0	0,0%
Waardeoverdrachten	0	0	0,0%
Kosten	-66	-66	0,0%
Uitkeringen	-3.305	-3.323	0,3%
Kanssystemen	0	-229	0,2%
Toeslagverlening	0	203	-0,2%
Overige mutaties TV	0	154	-0,2%
Andere oorzaken	7	0	0,2%
Ultimo 2017	111.067	98.367	112,9%

Reële dekkingsgraad en marktwaardedekking

Naast de beleidsdekkingsgraad is de reële dekkingsgraad een belangrijke graadmeter voor de financiële positie van het pensioenfonds. In de berekening van de reële dekkingsgraad wordt ook de verwachte stijging van de prijzen meegenomen als pensioenverplichting. Daardoor worden de totale pensioenverplichtingen van het pensioenfonds dus hoger. In deze wettelijk verplichte berekening wordt gerekend met een vaste inflatie van 2% per jaar, rekening houdend met een ingroeipad.

Ultimo 2017 bedroeg de reële dekkingsgraad 91,4% (ultimo 2016 was dit 89,5%). Ultimo 2017 bedroeg de marktwaardedekking (de waarde van de beleggingen en de waarde van de verplichtingen worden dan beide berekend met behulp van de marktrente) 111,2% (ultimo 2016: 106,7%).

Vereist eigen vermogen en herstelplan

Het vereist eigen vermogen bedroeg per 31 december 2017 115,7%. In vergelijking met het vorige verslagjaar is er een opvallende stijging van het vereist eigen vermogen waarneembaar. Dit is een gevolg van een aanpassing van het beleggingsbeleid, die in 2018 wordt doorgevoerd. Voor een nadere toelichting op de aanpassing van het beleggingsbeleid wordt verwezen naar het onderdeel "Beleggingen". In de berekening van het vereist eigen vermogen per eind 2017 is al rekening gehouden met de aanpassing van het beleggingsbeleid. Aangezien de beleidsdekkingsgraad van Pensioenfonds Henkel onder de vereiste dekkingsgraad ligt is er, evenals in voorgaande jaren, sprake van een reservetekort.

Het fonds heeft een herstelplan opgesteld waarin is vastgelegd welke maatregelen worden ingezet om binnen twee jaar het vereist eigen vermogen te behalen. In het herstelplan is geen maatregel tot korten van pensioenaanspraken en -rechten opgenomen. Informatie over ons herstelplan kunt u vinden op de website van het fonds.

In het eerste kwartaal van 2018 heeft de jaarlijkse update van het herstelplan plaatsgevonden. Inmiddels heeft toezichthouder De Nederlandsche Bank (DNB) op 18 mei 2018 schriftelijk verklaard van oordeel te zijn dat het geactualiseerde herstelplan concreet en haalbaar is en derhalve in te stemmen met het herstelplan.

Haalbaarheidstoets

De haalbaarheidstoets, die een pensioenfonds jaarlijks vóór 1 juli moet uitvoeren, toetst de financiële opzet van het fonds en toetst of het verwachte pensioenresultaat voldoet aan de door het fonds zelf gestelde normen onder meerdere scenario's. Deze scenario's worden door DNB voorgeschreven. Het pensioenresultaat is een maatstaf voor koopkrachtbehoud. Het pensioenfonds zelf definieert hoe ver het pensioenresultaat mag wegzakken. Blijkt uit de haalbaarheidstoets dat het verwachte pensioenresultaat niet voldoet aan deze eigen norm, dan moet dit gecommuniceerd worden aan de achterban én sociale partners.

In de haalbaarheidstoets wordt een projectie van de financiële situatie van het pensioenfonds voor een lange periode (60 jaar) gemaakt voor een groot aantal economische scenario's. De haalbaarheidstoets heeft als doel inzicht te geven in:

- de gevolgen van de financiële opzet van het fonds;
- de verwachtingen en risico's, met name ten aanzien van koopkrachtbehoud;
- de consistentie en evenwichtigheid van het beleid;
- de haalbaarheid en consistentie van het premiebeleid (dit aspect is voor Pensioenfonds Henkel niet meer van toepassing);
- de herstelkracht van het fonds.

De belangrijkste uitkomst waarnaar gekeken wordt in de haalbaarheidstoets is het pensioenresultaat. Het bestuur heeft bij de uitvoering van de aanvangshaalbaarheidstoets in 2015 de navolgende ondergrenzen vastgesteld:

1. Het verwachte pensioenresultaat, startend vanuit de feitelijke beleidsdekkingsgraad per 1 januari 2015 (111,1%), bedraagt 85,9%. Het bestuur heeft hierbij een ondergrens van 76,8% gedefinieerd.
2. Het verwachte pensioenresultaat, startend vanuit de vereiste dekkingsgraad per 1 januari 2015 (110,3%), bedraagt 86,6%. Het bestuur heeft hierbij een ondergrens gedefinieerd, die eveneens 76,8% bedraagt.
3. Startend vanuit de feitelijke dekkingsgraad mag de afwijking tussen het verwachte pensioenresultaat en het pensioenresultaat in het slecht weer scenario (dit is op basis van de regelgeving het 5% percentiel) maximaal 30,8% zijn.

Met bovenstaande uitkomsten en ondergrenzen werd bij de aanvangshaalbaarheidstoets aan alle normen voldaan. Met de uitvoering van de jaarlijkse haalbaarheidstoets over 2017 heeft het bestuur aangetoond dat nog steeds aan de hiervoor vermelde grenzen (1) en (3) wordt voldaan:

- Het verwachte pensioenresultaat, startend vanuit de feitelijke beleidsdekkingsgraad per 1 januari 2017 (108,8%), bedraagt 96,7% (vastgestelde ondergrens 76,8%).
- Het verwachte pensioenresultaat startend vanuit de vereiste dekkingsgraad hoeft enkel opnieuw te worden berekend in geval van een nieuwe aanvangshaalbaarheidstoets. Dit was in 2017 niet het geval.
- Startend vanuit de feitelijke dekkingsgraad bedraagt de afwijking tussen het verwachte pensioenresultaat en het pensioenresultaat in het slecht weer scenario (het 5% percentiel) 11,7% en dat is minder dan het vastgestelde maximum van 30,8%.

Pensioenregeling

Karakteristieken van de regeling

De pensioenregeling van Pensioenfonds Henkel zag er op 31 december 2017 op hoofdlijnen als volgt uit, met dien verstande dat de reguliere pensioenopbouw vanaf 1 augustus 2012 is geëindigd:

Pensioensysteem	Eindloon
Pensioenrichtleeftijd	65 jaar
Opbouw% ouderdomspensioen	1,428%
Hoogte partnerpensioen	70% van het ouderdomspensioen
Partnerpensioen	Opbouwbasis
Maximum pensioengevend jaarsalaris	€ 103.317,00
Franchise	€ 14.850,00
Maximum pensioengrondslag	€ 88.467,00
Pensioenpremie	N.v.t.

Voor het actuele pensioenreglement wordt verwezen naar de website van het fonds: www.pensioenfondshenkel.nl.

Premiebeleid

Artikel 128 van de Pensioenwet schrijft voor dat de door een pensioenfonds te ontvangen premie ten minste gelijk dient te zijn aan de conform de ABTN vastgestelde kostendeckende premie. Omdat het pensioenfonds sinds 1 augustus 2012 geen opbouw van aanspraken meer kent, is een toetsing niet meer van toepassing op het fonds.

Toeslagbeleid en toeslagverlening

Het bestuur beslist elk jaar of en in hoeverre de pensioenen en de aanspraken kunnen worden verhoogd. De voorwaardelijke verhoging (toeslagverlening) wordt betaald uit extra rendement op de beleggingen. Het bestuur houdt bij de besluitvorming ten aanzien van het verlenen van toeslagen als maatstaf de stijging van de Afgeleide Consumentenprijsindex Alle Huishoudens in de periode oktober-oktober voorafgaand aan 1 januari van het betreffende jaar aan, zoals het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) die meet. Daarnaast wordt in de besluitvorming rekening gehouden met de systematiek van de toekomstbestendige indexering overeenkomstig de vereisten van het FTK.

Hoogte beleidsdekkingsgraad	Hoogte toeslagen
Beleidsdekkingsgraad lager dan 110%	Geen toeslagen
Beleidsdekkingsgraad hoger dan 110%, maar lager dan dekkingsgraad waarbij volledige toeslagverlening kan plaatsvinden op basis van toekomstbestendigheidseis. (niveau ultimo 2017 = 122,8%)	Gedeeltelijke toeslagverlening, conform rekenregels FTK, rekening houdend met 6,75% rente.

Hoogte beleidsdekkingsgraad	Hoogte toeslagen
Beleidsdekkingsgraad hoger dan dekkingsgraad waarbij volledige toeslagverlening kan plaatsvinden op basis van toekomstbestendigheidseis. (niveau ultimo 2017 = 122,8%)	Volledige toeslagverlening. Tevens mogelijkheid van inhalen van in de direct voorafgaande periode van vijf jaar niet toegekende toeslagen, waarbij maximaal 1/5e van het vermogen dat daarvoor beschikbaar is (vermogen boven de vereiste beleidsdekkingsgraad voor volledige toeslagverlening) mag worden gebruikt.

Het beleid is erop gericht om op de lange termijn 40% van de stijging van de genoemde prijsindex door middel van toeslagen te compenseren. Gezien de huidige financiële positie van het pensioenfonds zal deze indexatieambitie voor dit moment naar verwachting niet gerealiseerd kunnen worden.

Het bestuur heeft, conform het toeslagbeleid zoals vastgelegd in de ABTN en de regels van toekomstbestendig indexeren, besloten om de pensioenen van de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden per 1 januari 2018 met 0,22% te verhogen. Dit is op basis van de geldende wet- en regelgeving tevens de maximaal toe te kennen toeslag. De maximaal toe te kennen toeslag vloeit voort uit de regels voor toekomstbestendig indexeren. Hiervoor is de beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds bepalend. De beleidsdekkingsgraad per 31 december 2017, op basis waarvan het bestuur dit besluit heeft genomen, bedroeg 112,1%. De prijzen (afgeleide consumentenprijsindexcijfer voor alle huishoudens) stegen volgens het CBS in de periode oktober 2016 tot en met september 2017 met 1,34%.

Communicatie

Communicatiebeleidsplan

In het verslagjaar heeft het bestuur het communicatiebeleidsplan opnieuw opgesteld. De centrale communicatiedoelstelling van het fonds is tijdig, duidelijk, evenwichtig en correct de doelgroepen binnen het fonds te informeren. Het fonds wil dat de betrokkenen erop kunnen vertrouwen dat hun pensioen in goede handen is. Daarnaast levert de communicatie een positieve bijdrage aan het imago van het fonds (kernwaarden: betrouwbaar, verantwoordelijk, pragmatisch en duurzaam). Het fonds voldoet aan de eisen die gesteld worden in de Wet pensioencommunicatie. Het heeft niet de ambitie om aanvullende communicatiemiddelen te ontwikkelen. Het sluit de inzet van aanvullende communicatiemiddelen niet uit. Daar waar dat nodig is, gaat het fonds hier op een pragmatische manier mee om. Bestaande middelen zet het fonds optimaal (kostenefficiënt) in.

Communicatie deelnemers, pensioengerechtigden en slapers

Om te voldoen aan de (tweede fase van de) Wet pensioencommunicatie heeft Pensioenfonds Henkel in 2016 een website ontwikkeld. Naast de berichtgeving via de website, die zowel algemene als fondsspecifieke berichten bevat en toegang verschaft tot diverse fondsdocumenten en persoonlijke overzichten, ontvingen de (gewezen) deelnemers en pensioenrechtigden ook in 2017 een informatiebrief over onder meer de financiële situatie van het pensioenfonds en het toeslagbesluit. Op 27 november 2017 werd de jaarlijkse Algemene Vergadering van Verzekerden gehouden.

Werkgeverscommunicatie

De communicatie met de werkgever vindt op ad hoc basis plaats als ontwikkelingen bij het pensioenfonds daar aanleiding toe geven.

Pensioen 1-2-3 en Pensioenvergelijker

Pensioen 1-2-3 is een in 2016 geïntroduceerd nieuw communicatiemiddel dat ieder pensioenfonds op grond van de Wet pensioencommunicatie moet gebruiken. Dit document bestaat uit drie lagen. De deelnemer krijgt gelaagde informatie over zijn pensioenregeling. Laag 1 bevat een beknopte weergave van de pensioenregeling. In laag 2 worden de onderdelen uit laag 1 uitgebreider beschreven. Laag 3 bestaat uit documenten die bij de regeling horen, bijvoorbeeld het pensioenreglement. De Pensioen 1-2-3 van Pensioenfonds Henkel is op de website te vinden.

Ook is vanaf 1 juli 2016 voor deelnemers de Pensioenvergelijker beschikbaar. De Pensioenvergelijker is een checklist die de deelnemer helpt om twee regelingen met elkaar te vergelijken. Hoewel het niet wettelijk verplicht is, heeft Pensioenfonds Henkel de Pensioenvergelijker al gevuld met informatie over de eigen pensioenregeling. Deze is terug te vinden op de website van het pensioenfonds.

Pensioenregister

In 2017 heeft er een verdere uitbreiding plaatsgevonden van de gegevensaanlevering aan het Pensioenregister. Dit betreft onder andere de toevoeging van ingegane pensioenrechten van zowel ouderdomspensioen als partnerpensioen.

Onderzoek toezichthouders naar communicatie over financiële opzet

Pensioenfonds Henkel is in het verslagjaar door de toezichthouders De Nederlandsche Bank en de Stichting Autoriteit Financiële Markten (AFM) geselecteerd voor een vervolg op het sectorbrede themaonderzoek inzake 'Financiële opzet en informatie'. In reactie op het eerste onderzoek uit 2016 heeft het bestuur aanpassingen in de communicatie doorgevoerd om ervoor te zorgen dat de informatieverstrekking duidelijke, correcte en evenwichtige informatie over de kans op korten en de kans op en omvang van indexaties in de komende jaren bevat. Naar aanleiding van het vervolgonderzoek heeft het bestuur nog geen nadere terugkoppeling ontvangen.

Beleggingen

ALM-studie

In 2016 heeft het bestuur opdracht gegeven tot de uitvoering van een ALM-studie. De laatste ALM-studie dateerde uit het jaar 2012 en aangezien de beëindiging van het pensioenfonds niet op hele korte termijn wordt verwacht, achtte het bestuur het wenselijk om een herijking van het huidige (beleggings)beleid uit te voeren. Hiertoe is een ALM-studie het meest aangewezen instrument. Met een dergelijke studie wordt een lange termijn projectie gemaakt van de (financiële) ontwikkeling van het pensioenfonds. Daarbij wordt onder een groot aantal (waaronder stress) scenario's gekeken hoe de beleggingen en pensioenverplichtingen zich onder die omstandigheden ontwikkelen, wat dat betekent voor de ontwikkeling van de (beleids)dekkingsgraad en welke toeslagen onder die omstandigheden kunnen worden verleend of welke kortingen van de aanspraken en pensioenen dan wel extra stortingen van de sponsor noodzakelijk zijn.

De studie heeft laten zien dat het huidige beleggingsbeleid gemiddeld gesproken tot een voortgaand herstel van het fonds zal leiden. Het tempo van dit herstel is echter gering en daardoor blijft er op de korte termijn weinig ruimte voor toeslagverlening, ondanks de uitkomsten die aantonen dat de indexatieambitie (een toeslagverlening van gemiddeld 40% van de prijsindex) op de lange termijn kan worden gerealiseerd. Op grond van deze uitkomsten heeft het bestuur een aanpassing van het beleggingsbeleid onderzocht en besloten deze door te voeren. Daarmee wil het bestuur ervoor zorg dragen dat de deelnemers ook op de kortere termijn betere uitzichten op indexatie verkrijgen, die meer in lijn liggen met de toeslagambitie.

Aanpassing beleggingsbeleid

Gedurende het verslagjaar kenmerkte het strategisch beleggingsbeleid zich door een vermogensverdeling van 90% vastrentende waarden en 10% zakelijke waarden (aandelen). Het renterisico op de pensioenverplichtingen werd strategisch voor 78% afgedekt.

In het nieuwe strategische beleggingsbeleid, dat per 1 februari 2018 is geïmplementeerd, wordt 80% in vastrentende waarden belegd en 20% in zakelijke waarden (aandelen). De strategische afdekking van het renterisico is verlaagd naar 65%. Over deze aanpassing van het strategisch beleggingsbeleid is overleg geweest met vertegenwoordigers van de werkgever Henkel Nederland B.V. en werknemers (i.c. de Ondernemingsraad van Henkel Nederland B.V.). Ook met het Verantwoordingsorgaan is overleg geweest over de voorgenomen wijziging. Alle partijen hebben aangegeven geen bezwaren te zien in de wijziging van het risicoprofiel die voortvloeit uit de aanpassing van het beleggingsbeleid.

Alhoewel er, met het oog op de door Henkel Nederland B.V. afgegeven bijstortingsgarantie, sprake is van een toename van het risico voor de sponsor blijft deze garantie ongewijzigd. Voor de deelnemers ontstaat er derhalve geen extra risico.

Over de aanpassing van het beleggingsbeleid is, nadat de hiervoor genoemde partijen hadden aangegeven geen bezwaren te zien, tevens overleg met DNB geweest. Omdat het pensioenfonds per 1 januari 2015, bij de introductie van het nieuwe financieel toetsingskader, in een situatie van reservetekort verkeerde, kon gebruik worden gemaakt van de mogelijkheid om eenmalig het risicoprofiel van het beleggingsbeleid te vergroten. Dit nieuwe beleid is de basis voor het vereist eigen vermogen per 31 december 2017.

Beleggingsresultaten 2017

Op de beleggingen (exclusief swap overlay) werd over 2017 een resultaat behaald van 1,9% ten opzichte van de benchmark rendement van 1,6%. Vanwege de gestegen rente behaalde de swapportefeuille een rendement van -0,6%.

Dit resultaat is exclusief de belegging in het Emerging Europe Convergence Fund II. Voor dit private equity fund laat zich moeilijk een benchmark voor de performance vaststellen gezien het specifieke karakter van de individuele investeringen in het fonds. Het resultaat over 2017 op de totale beleggingen inclusief de swapportefeuille en de belegging in het Emerging Europe Convergence Fund II bedroeg 1,2%.

Het gehanteerde strategische beleggingsbeleid bestond uit 45,0% Europese staatsobligaties, 45,0% bedrijfsobligaties (gelijk verdeeld over een Europees en wereldwijd mandaat) en 10,0% aandelen (verdeeld in 3% opkomende markten en 7% ontwikkelde markten).

De doelstelling van de Europese staatsobligatieportefeuille samen met de bedrijfsobligatieportefeuilles en de swap overlay portefeuille, is het afdekken van een gedeelte van het renterisico van de verplichtingen van het pensioenfonds. Met deze constructie wordt 78% van het renterisico van de nominale verplichtingen afgedekt.

Ultimo 2017 was de beleggingsportefeuille op de volgende wijze verdeeld:

Aandelenportefeuille ontwikkelde markten:	8,4%
Aandelenportefeuille opkomende markten:	3,3%
Europese staatsobligaties:	41,6%
Europese bedrijfsobligaties:	23,3%
Global bedrijfsobligaties:	23,4%
Cash:	0,0%

100,0%

Zoals ook aangegeven in de vorige paragraaf is het strategisch beleggingsbeleid met ingang van 1 februari 2018 aangepast.

Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (MVB)

Vanaf 1 januari 2013 geldt een wettelijk verbod op het (laten) uitvoeren van transacties, het verstrekken van leningen of verwerven van niet vrij verhandelbare deelnemingen in bedrijven die betrokken zijn bij de productie, distributie of verkoop van clustermunie of cruciale onderdelen daarvan. Het pensioenfonds heeft in het beleggingsbeleid geen specifiek eigen beleid geformuleerd met betrekking tot de aspecten milieu en klimaat, mensenrechten en sociale verhoudingen (ESG).

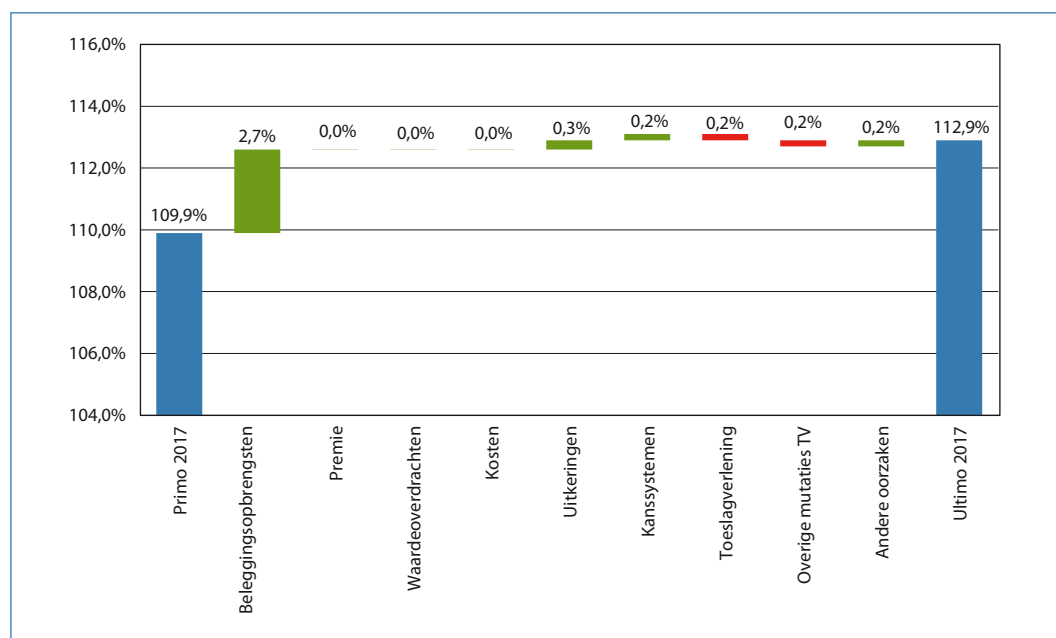
Het pensioenfonds belegt haar vermogen volledig in door derden beheerde beleggingsinstellingen en een portefeuille Europese staatsobligaties. Op het beleggingsbeleid van de beleggingsinstellingen heeft het bestuur geen directe invloed. Het wettelijk verbod geldt in formele zin niet voor transacties in door derden beheerde beleggingsinstellingen en indices waarbij de producenten van clustermunities en/of daarbij betrokken ondernemingen, minder dan 5% van de waarde van die beleggingsinstelling of index vertegenwoordigen. De aandelenfondsen waarin het pensioenfonds belegt, passen deels een ESG screening toe in hun beleggingsbeleid. Per eind april 2017 is de ESG-scherming binnen het BlackRock World Equity Fund uitgebreid van een beperkt aantal uitsluitingen van bedrijven die controversiële wapens produceren naar een bredere groep controversiële wapenproducenten alsmede bedrijven die grove schendingen van UN Global Compact normen begaan (zogenoeten 'red flags'). Vanwege het toegenomen aantal uitsluitingen neemt de verwachte tracking error ten opzichte van de benchmark licht toe; het bestuur beschouwt deze afwijking echter als aanvaardbaar. Het bestuur zal het beleid van BlackRock hierover blijven monitoren.

Actuariële analyse resultaat

De stijging van de dekkingsgraad van 3,0%-punt in 2017 volgt uit het positieve resultaat van 2.562 in het boekjaar. In 2016 was er een positief resultaat van 1.795. De invloed van het resultaat op de dekkingsgraad is in de volgende grafiek weergegeven en uitgesplitst naar mutatie-oorzaak. Het effect op de dekkingsgraad van de gewijzigde ervaringssterfte en de gewijzigde kostenvoorziening is hierin verantwoord onder "overige mutaties technische voorzieningen" en is als volgt te splitsen:

- wijziging ervaringssterfte => 0,0%
- wijziging kostenvoorziening => -0,2%

Ten aanzien van de grafiek wordt opgemerkt dat alle procentuele resultaten berekend zijn ten opzichte van de financiële positie primo boekjaar. Hierbij is de component "andere oorzaken" de saldo-post.

Verzekerdenbestand

(Aantallen)

	Actieve deelnemers	Gewezen deelnemers	Pensioen- gerechtigden	Totaal
Stand per 31 december 2016	2	347	465	814
Mutaties door:				
Ingang pensioen	0	-13	18	5
Uitgaande waardeoverdrachten	0	0	0	0
Overlijden	0	-1	-18	-19
Afkoop	0	-3	-1	-4
Andere oorzaken	0	1	-1	0
Mutaties per saldo	0	-16	-2	-18
Stand per 31 december 2017	2 ¹⁾	331	463	796

Specificatie pensioengerechtigden

	2017	2016
Ouderdomspensioen	347	346
Nabestaandenpensioen	113	116
Wezenpensioen	3	3
Totaal	463	465

1) Waarvan 2 deelnemers met (gedeeltelijke) vrijstelling van premiebetaling.

Uitvoeringskosten

In november 2011 heeft de Pensioenfederatie de Aanbevelingen uitvoeringskosten gepresenteerd. Hierin worden alle pensioenfondsen opgeroepen om de kosten van het pensioenbeheer, vermogensbeheer en transactiekosten te publiceren. De aanbevelingen luiden als volgt:

- Rapporteer de kosten van pensioenbeheer in euro per deelnemer.
- Rapporteer de kosten van het vermogensbeheer in % van het gemiddeld belegd vermogen.
- Rapporteer separaat (eventueel geschatte) transactiekosten in % van het gemiddeld belegd vermogen.

Ook het bestuur van Pensioenfonds Henkel spant zich in om de hiervoor genoemde transparantie volledig te bewerkstelligen en is hierover regelmatig in gesprek met de partijen waaraan werkzaamheden zijn uitbesteed. Dit gaat dus verder dan alleen de direct in de jaarrekening te verantwoorden kosten. Het transparant maken van alle kosten en mogelijk afzetten tegen een benchmark is daarbij een middel om de kosten verder te beheersen. Met onderstaand overzicht geeft het fonds inzicht in de kosten in de mate waarin dat op dit moment voorhanden is.

Uitvoeringskosten en kosten vermogensbeheer

	2017	2016	2015	2014
Pensioenbeheer				
[a] Totale kosten in euro per deelnemer ¹⁾	€ 1.168,-	€ 1.173,-	€ 1.041,-	€ 877,-
Vermogensbeheer				
[b] Kosten in % van het gemiddeld belegd vermogen	0,33%	0,32%	0,45%	0,35%
[c] Transactiekosten in % van het gemiddeld belegd vermogen	0,01%	0,01%	0,04%	0,02%

Kosten van het pensioenbeheer (zie categorie a) bestaan uit de kosten van uitbesteding, bestuurskosten, advieskosten en de kosten van toezicht. De totale kosten bedragen € 543 duizend (2016: € 548 duizend). Om de kosten per deelnemer te berekenen is conform de aanbeveling van de Pensioenfederatie het aantal deelnemers gedefinieerd als de som van het aantal deelnemers en pensioengerechtigden. Gewezen deelnemers tellen derhalve niet mee. Wordt echter rekening gehouden met gewezen deelnemers (het pensioenfonds kent na de beëindiging van de opbouw per 1 augustus 2012 een groot aantal gewezen deelnemers) dan bedragen de totale kosten per deelnemer € 682,- (2016: € 673,-).

Kosten van het vermogensbeheer kunnen in twee categorieën worden onderscheiden. De eerste categorie (b) betreft de kosten van de beheervergoeding aan de vermogensbeheerder(s) en overige beheervergoedingen. Dit betreft een bedrag van € 367 duizend, waarvan € 339 duizend gefactureerd en verantwoord in de jaarrekening. De tweede categorie (c) betreft kosten die rechtstreeks ten laste van het beleggingsrendement zijn gebracht alsmede de transactiekosten bij aan- en verkopen van beleggingen. Deze kosten zijn dus niet inbegrepen in de kosten van de vermogensbeheerder(s) zoals opgenomen in de eerste categorie en zijn gebaseerd op schattingen.

De pensioenuitvoerings- en administratiekosten laten een lichte daling zien ten opzichte van 2016. Tegenover een afname van de administratiekosten met € 12 duizend staat een toename van de overige kosten met € 7 duizend.

¹⁾ Conform de uitvoeringsovereenkomst worden de kosten voor pensioenbeheer net als de kosten voor het vermogensbeheer nagenoeg volledig doorbelast aan de werkgever en komen derhalve niet ten laste van het pensioenfonds.

De vermogensbeheerkosten zijn gestegen als gevolg van een toename van het belegd vermogen en gedaald als gevolg van een afname van de transactiekosten en de performance gerelateerde kosten. Per saldo zijn de vermogensbeheerkosten gedaald.

Hieronder een overzicht van de totale kosten vermogensbeheer 2017:

Kosten vermogensbeheer 2017

(x € 1.000)	Performance			Totaal
	Beheer- kosten	gerelateerde kosten	Transactie- kosten	
Kosten per beleggingscategorie				
Aandelen	47	0	0	47
Private equity	1	0	0	1
Vastrentende waarden	215	0	6	221
Renteswaps	1	0	0	1
Totaal kosten toe te wijzen aan categorieën excl. overlay	264	0	6	270
Kosten overlay beleggingen	0	0	9	9
Totaal kosten toe te wijzen aan categorieën incl. overlay	264	0	15	279
Overige vermogensbeheerkosten				
Bewaarloon (facturen State Street)	70	0	0	70
Overige kosten (facturen NNIP - AZL VB)	33	0	0	33
Totaal overige vermogensbeheerkosten	103	0	0	103
Totaal kosten vermogensbeheer	367	0	15	382

Hieronder een overzicht van de totale kosten vermogensbeheer 2016:

Kosten vermogensbeheer 2016

(x € 1.000)	Performance			Totaal
	Beheer- kosten	gerelateerde kosten	Transactie- kosten	
Kosten per beleggingscategorie				
Aandelen	40	0	0	40
Private equity	3	2	0	5
Vastrentende waarden	211	0	3	214
Renteswaps	4	0	0	4
Totaal kosten toe te wijzen aan categorieën excl. overlay	258	2	3	263
Kosten overlay beleggingen	0	0	6	6
Totaal kosten toe te wijzen aan categorieën incl. overlay	258	2	9	269
Overige vermogensbeheerkosten				
Overige vermogensbeheerkosten				
Bewaarloon (facturen State Street)	69	0	0	69
Overige kosten (facturen NNIP - AZLVB)	32	0	0	32
Totaal overige vermogensbeheerkosten	101	0	0	101
Totaal kosten vermogensbeheer	359	2	9	370

Governance

Bestuur

Het bestuur heeft in 2017 zeven maal vergaderd. Daarnaast heeft het bestuur ook in 2017 studiedagen georganiseerd waarin werd gesproken over het beleggingsbeleid. De jaarlijkse zelfevaluatie is naar het eerste kwartaal van 2018 verplaatst. Ook heeft het bestuur twee keer met het Verantwoordingsorgaan vergaderd en in het kader van de jaarlijkse visitatie overleg gehad met de Visitatiecommissie.

De belangrijkste onderwerpen die in de bestuursvergaderingen aan de orde kwamen, zijn:

- De ontwikkeling van de financiële positie.
- De jaarstukken 2016.
- De opstelling van een herstelplan en de uitvoering van de haalbaarheidstoets.
- De aanpassing van het strategisch beleggingsbeleid.
- De actualisering van het communicatiebeleidsplan.
- Het integrale risicomanagement.
- Aanpassingen van diverse fondsdocumenten, waaronder de ABTN en het pensioenreglement.
- De gevolgen van wijzigingen in wet- en regelgeving.

Fondsdocumenten

Naast de reeds genoemde wijzigingen in het document "Missie, visie en strategie" en het communicatiebeleidsplan zijn in het verslagjaar de volgende fondsdocumenten gewijzigd:

ABTN

De Actuariële en Bedrijfstechnische Nota (ABTN) wordt minimaal één keer per jaar door het bestuur geactualiseerd. In de bestuursvergadering van 27 november 2017 is de ABTN vastgesteld, waarbij de besluitvorming uit het verslagjaar 2017 is verwerkt.

Pensioenreglementen

Het reglement werd in het verslagjaar enkel aangepast vanwege nadere bepalingen met betrekking tot een eventuele vervroeging van het pensioen tot een leeftijd die méér dan vijf jaar voor de ingangsdatum van de AOW ligt. Daarnaast werden de diverse kengetallen (franchise, afkoopgrens, maximum pensioengevend salaris) geactualiseerd. Het meest actuele pensioenreglement is beschikbaar op de website van het pensioenfonds.

Gedragscodes

Op advies van de compliance officer zijn er in 2017 enkele tekstuele wijzigingen in de gedragscode doorgevoerd.

Geschiktheid en evaluatie

Het geschiktheidsbeleid en het opleidingsplan zijn vastgelegd in een geschiktheidsplan. In dit plan worden naast kennisaspecten ook de vaardigheden beschreven (competenties) waarover bestuurders bij voorkeur beschikken. Op basis hiervan is ook een profielschets voor bestuurders opgesteld.

Het bestuur van Pensioenfonds Henkel is zich terdege bewust van zijn verantwoordelijkheid en besteedt dan ook voortdurend aandacht aan het op peil houden en, daar waar nodig, verder verbeteren van de geschiktheid. In 2017 werd dit met name ingevuld door het bijwonen van seminars en andere bijeenkomsten alsmede de organisatie van interne studiedagen. Daarmee wil het bestuur de geschiktheid van het bestuur als geheel, maar ook die van elke bestuurder afzonderlijk, op het peil houden dat nodig is om te kunnen blijven voldoen aan de steeds zwaarder wordende eisen op dat terrein.

De Code Pensioenfondsen verlangt ook dat het bestuur jaarlijks het eigen functioneren, zowel van het bestuur als geheel als van de individuele bestuurders, evalueert. In 2016 heeft het bestuur de zelfevaluatie onder begeleiding van een externe partij gedaan. In 2017 heeft het bestuur de zelfevaluatie in eigen kring gedaan. De bestuurders hebben daartoe eind 2017 individueel een vragenlijst beantwoord. In het eerste kwartaal van 2018 zijn deze antwoorden in een gezamenlijke bijeenkomst besproken. Naar aanleiding daarvan heeft het bestuur geconcludeerd dat er over het algemeen sprake is van een goed functionerend bestuur, zowel op individueel niveau alsook voor het team als geheel.

Diversiteit

Het bestuur is er zich van bewust dat de samenstelling van het bestuur en het Verantwoordingsorgaan naar leeftijd en geslacht niet voldoet aan de normen uit de Code Pensioenfondsen en dat hier ook vanuit de Monitoringcommissie Code Pensioenfondsen in algemene zin meer aandacht voor wordt gevraagd. Gelet op de (leeftijds)samenstelling van de populatie van het pensioenfonds is de naleving van deze normen voor Pensioenfonds Henkel echter geen vanzelfsprekendheid. Het bestuur zal bij het ontstaan van vacatures in het bestuur dan wel de fondsorganen streven naar de naleving van de betreffende diversiteitsnormen. In het functieprofiel wordt in dat kader ook verwezen naar de betreffende normen. Indien er meerdere kandidaten voor een vacature beschikbaar zijn en deze kandidaten van gelijke geschiktheid zijn, zal de kandidaat worden voorgedragen die het beste aansluit bij de normen uit de Code Pensioenfondsen. Uitgangspunt voor het bestuur blijft echter dat geschiktheid prevaleert boven de diversiteitsnormen uit de Code Pensioenfondsen.

Gedragcode / Compliance Officer

Het bestuur hanteert een gedragscode. Jaarlijks en bij uittreding bevestigen de leden van het bestuur dat zij de gedragscode hebben nageleefd. In de gedragscode zijn regels en richtlijnen geformuleerd ter voorkoming van conflicten tussen de belangen van het fonds en de privé-belangen van betrokkenen, alsmede ter voorkoming van het gebruik van vertrouwelijke informatie van het fonds voor privé-doeleinden. De gedragscode draagt bij tot het integer functioneren van het fonds en tot het waarborgen van de goede naam en reputatie van het fonds.

De compliance officer is belast met het toezicht op de naleving van de gedragscode door aan de gedragscode verbonden personen. Dit betreft in eerste instantie de bestuurders, maar in voorkomende gevallen kunnen het ook derden zijn. Bij de toetsing op de naleving gaat het met name om de bepalingen in de gedragscode met betrekking tot het aanvaarden van relatiegeschenken, giften, uitnodigingen, nevenfuncties, het deelnemen in andere instellingen/zakelijke relaties etc. Daarnaast adviseert de compliance officer over de uitleg en toepassingen van bepalingen zoals die zijn opgenomen in de gedragscode.

De heer P. Akkermans, van P.J.M. Akkermans Advocatuur B.V., vervult sinds 2015 voor het pensioenfonds de functie van compliance officer.

De compliance officer heeft in zijn compliance verslag over 2017 het volgende vastgesteld:

1. Alle verbonden personen hebben de verklaring ingevuld en ondertekend. Er is door allen opgave gedaan van hun nevenfuncties (de negatieve verklaring inbegrepen als toereikende opgave).
2. Er is –met uitzondering van State Street– vastgesteld dat de uitbestedingspartners een eigen gedragscode hebben die minimaal gelijkwaardig is aan de gedragscode van het pensioenfonds zelf.
3. State Street geeft geen inzage in haar eigen gedragscode, maar heeft wel een verklaring afgegeven op welke punten deze afwijkt van de gedragscode van het pensioenfonds, en dat zij overigens tenminste gelijkwaardig daaraan is.
4. Er zijn buiten de gedane opgaven geen (nieuwe) nevenfuncties of financiële belangen in zakelijke relaties gemeld bij de compliance officer.
5. Er zijn geen incidenten, misstanden of ongewenst gedrag gemeld of bekend bij het bestuur en/of de compliance officer ten aanzien van de verbonden personen.
6. Er zijn geen klachten ingediend of bekend bij het bestuur en/of de compliance officer.

Wet- en regelgeving

In 2017 zijn aan het pensioenfonds geen dwangsommen of boetes opgelegd. Er zijn door de toezichthouders De Nederlandsche Bank N.V. en/of de Stichting Autoriteit Financiële Markten geen aanwijzingen aan het fonds gegeven, noch is een bewindvoerder aangesteld of is bevoegdheidsuitoefening van organen van het fonds gebonden aan toestemming van de toezichthouder.

Code Pensioenfondsen

De Code Pensioenfondsen is per januari 2017 gewijzigd. Alle pensioenfondsen die onder de Code vallen financieren de Monitoringscommissie en de Ombudsman Pensioenen. De Pensioenfederatie nam over 2017 de bijdrage voor haar leden voor haar rekening. Ook een Algemeen Pensioenfonds valt per 1 januari 2017 onder de werking van de Code Pensioenfondsen. Bij verantwoording over de naleving van de Code Pensioenfondsen geldt het principe 'pas toe of leg uit'. Afwijking van de norm is mogelijk als daar een goede reden voor is.

Normen uit de Code Pensioenfondsen waarvan door Pensioenfonds Henkel is afgeweken in 2017

Hier beneden worden de normen toegelicht die (nog) niet volledig worden nageleefd:

Norm nr.	Inhoud norm	Toelichting op afwijking
34	Het bestuur zorgt ervoor dat het beloningsbeleid van partijen aan wie taken worden uitbesteed, niet aanmoedigt om meer risico's te nemen dan voor het fonds aanvaardbaar is. Om dit te bereiken maakt het bestuur dit onderdeel van de contractafspraken bij het sluiten of verlengen van de uitbestedingsovereenkomst of - indien van toepassing - via zijn aandeelhouderspositie.	Het bestuur zal hiertoe bij de eerstvolgende verlenging het contract met de vermogensbeheerder de dialoog aangaan. Dit geldt eveneens voor de overige dienstverleners.
49	Het bestuur stelt voor iedere bestuursfunctie een specifieke profielschets op. Daarin staan de vereiste geschiktheid en het geschatte tijdsbeslag.	Het bestuur hanteert vanwege de geringe omvang van het bestuur geen specifieke profielschetsen per bestuursfunctie aangezien er geen onderscheid naar diverse functies wordt gemaakt en het bestuur als een geheel functioneert.
66	Het bestuur stelt –in overleg met het desbetreffende orgaan– concrete stappen vast om te bevorderen dat fondsorganen divers worden samengesteld. Ook geeft het bestuur aan hoe en binnen welke termijnen het van plan is om de gewenste diversiteit in leeftijd en geslacht te realiseren. Het bestuur legt dit vast in een diversiteitsbeleid. Jaarlijks beoordeelt het bestuur in hoeverre de gestelde doelen zijn gehaald. Driejaarlijks evalueert het bestuur het diversiteitsbeleid.	Het bestuur heeft een diversiteitsbeleid vastgesteld. Hierin is bepaald dat het bestuur de diverse normen uit de Code Pensioenfondsen inzake diversiteit tracht na te leven. Bij de samenstelling van de diverse fondsorganen, zal echter de geschiktheid van toekomstige kandidaten te allen tijde prevaleren boven de diversiteitscriteria.
67	In het bestuur, het VO of het BO zitten ten minste één man en één vrouw.	Hiertoe wordt verwezen naar de toelichting bij norm 66.

Norm nr.	Inhoud norm	Toelichting op afwijking
68	In het bestuur, het VO of het BO zitten ten minste één lid boven en één lid onder de veertig jaar.	Hier toe wordt verwezen naar de toelichting bij norm 66.
69	Het bestuur, het BO en het intern toezicht houden bij het opstellen van de profielschets rekening met het diversiteitsbeleid. Het VO houdt hier rekening mee bij het opstellen van de competentievisie.	Het bestuur maakt in een profielschets melding van het diversiteitsbeleid. Het VO heeft vooralsnog geen competentievisie vastgesteld.

Klachten en geschillen

Een deelnemer kan een klacht indienen als deze van mening is dat bij de uitvoering van de pensioenreglementen zijn rechten zijn geschaad. In 2017 zijn geen klachten ingediend bij het pensioenfonds.

Er hebben zich in 2017 geen geschillen omtrent de uitvoering van de pensioenregeling voorgedaan.

Uitbestedingsbeleid

Het bestuur van Pensioenfonds Henkel heeft op basis van zijn verantwoordelijkheid voor het beheer van het pensioenfonds, de vereiste professionele uitvoering en de noodzakelijke risicobeheersing gekozen voor uitbesteding van alle werkzaamheden inzake pensioen- en vermogensbeheer aan externe partijen.

Aan een uitbesteding zijn voor het pensioenfonds een aantal risico's verbonden. Het bestuur heeft daarom beleid vastgesteld voor de beheersing van risico's die samenhangen met uitbesteding van (delen van) de bedrijfsprocessen.

Pensioenfonds Henkel heeft haar uitbestedingsbeleid opgesteld in overeenstemming met de relevante wetsartikelen en met inachtneming van de 'Guidance: uitbesteding door pensioenfondsen' van DNB.

De externe partijen waaraan de werkzaamheden inzake pensioen- en vermogensbeheer zijn uitbesteed rapporteren over de beheersing van de risico's in de vorm van een ISAE3402-rapportage. Daarnaast heeft AZL N.V. een ISAE3000-rapportage. Door het overleggen van deze verklaringen tonen de partijen aan het pensioenfonds én aan de accountant van het pensioenfonds aan, dat de uitvoering 'in control' is. Met het overleggen van de ISAE3402-rapportage en de ISAE3000-rapportage komt het pensioenfonds tevens tegemoet aan de Beleidsregel 'Uitbesteding Pensioenfondsen' waarin DNB heeft vastgesteld dat een pensioenfonds dat zijn administratie uitbesteedt aan een uitvoerder verantwoordelijk is en blijft voor een juiste administratie.

Het bestuur heeft de genoemde rapportages zorgvuldig bestudeerd en haar bevindingen hieromtrent schriftelijk vastgelegd. Het bestuur heeft geconcludeerd dat uit de diverse rapportages niet is gebleken dat de uitbestedingspartijen niet 'in control' zijn.

Risicomanagement

Aanwezige risico's

De belangrijkste doelstelling van het fonds is het nakomen van de pensioentoezeggingen en het nastreven van de ambitie van de pensioenregeling. Bij het beheer en de financiering van de pensioenverplichtingen loopt het fonds risico's. De risico's kunnen ingedeeld worden in financiële en niet-financiële risico's. Onderstaande tabel geeft meer uitleg rondom de risico's die het fonds loopt. Verdere kwalitatieve en kwantitatieve uitleg rondom de financiële risico's wordt gegeven in de risicoparagraaf bij de toelichting op de jaarrekening.

Financiële risico's	Definitie
Renterisico (S1)	Het fonds is gevoelig voor wijzigingen in de rente omdat de rentegevoeligheid van de beleggingen en de rentegevoeligheid van de verplichtingen niet gelijk zijn (de zogenaamde duration mismatch).
Marktrisico (S2, S4)	Het fonds loopt het risico dat door de ontwikkeling van marktprijzen (veroorzaakt door factoren die samenhangen met een individuele belegging, de uitgevende instelling of generieke factoren) waardewijzigingen plaatsvinden.
Valutarisico (S3)	Het fonds belegt in buitenlandse waardepapieren, waardoor het fonds gevoelig is voor koersschommelingen van de betreffende valuta ten opzichte van de euro.
Kredietrisico (S5)	Het fonds loopt het risico van financiële verliezen als gevolg van faillissementen, betalingsonmacht of kredietverslechtering van tegenpartijen.
Beleggingsrisico (S10)	De risico's die het fonds loopt binnen haar aandelenportefeuille.
Liquiditeitsrisico	Het risico voor het fonds dat er onvoldoende liquide middelen beschikbaar zijn om op korte termijn aan de verplichtingen te kunnen voldoen en/ of het verlies dat beleggingen niet snel verkocht kunnen worden.

Niet-financiële risico's	Definitie
Uitbestedingsrisico	Het uitbestedingsrisico is het risico voor het fonds dat de continuïteit/kwaliteit van de aan derden uitbestede werkzaamheden, dan wel voor deze derden beschikbaar gestelde apparatuur en het ter beschikking gesteld personeel wordt geschaad.
Operationele risico's	Het risico dat optreedt voor het fonds bij de uitvoering van de pensioen- en beleggingsactiviteiten, als gevolg van niet-afdoende of falende interne processen, menselijk gedrag en systemen of als gevolg van externe gebeurtenissen.
Integriteitsrisico	Het risico voor het pensioenfonds door niet-integere, onethische gedragingen van de organisatie en van medewerkers.

Niet-financiële risico's	Definitie
Juridisch risico	Het juridische risico omvat het risico voor het fonds dat niet of niet tijdig de consequenties van (veranderende) wet- en regelgeving worden onderkend, waardoor wet- en regelgeving op onderdelen wordt overtreden.
Reputatierisico	Onder reputatierisico wordt het risico verstaan dat het fonds door het handelen reputatieschade lijdt bij belanghebbenden.

Beleidsinstrumenten

Als maatstaf voor de draagkracht van het fonds wordt de beleidsdekkingsgraad genomen. De ontwikkeling van de beleidsdekkingsgraad kan nadelig beïnvloed worden door bovenstaande risico's. Om de risico's te beheersen en de ontwikkeling van de beleidsdekkingsgraad te beïnvloeden heeft het fonds een aantal beleidsinstrumenten tot haar beschikking ¹⁾:

- Beleggingsbeleid
- Toeslagbeleid

De uitgangspunten rondom deze beleidsinstrumenten zijn gebaseerd op de risicobereidheid van het fonds welke laatstelijk in 2016/2017 in het kader van de uitvoering van de ALM-studie door het bestuur is onderzocht.

Beleidsmatige toelichting op de aanwezige risico's

Het resulterende beleggingsbeleid kent, in overeenstemming met de uitgevoerde risicoanalyse en het toeslagbeleid, een relatief laag tot gemiddeld risicoprofiel. Met behulp van het beleggingsbeleid kan een verdere beleidsmatige toelichting gegeven worden over hoe het fonds met de belangrijkste financiële risico's omgaat. Volledigheidshalve wordt ook vermeld welk beleid het fonds voert rondom de niet-financiële risico's.

Financiële risico's	Beleed
Renterisico (S1)	Het fonds dekt het grootste gedeelte van het renterisico van de verplichtingen (78% o.b.v. marktwaarde) af.
Marktrisico (S2, S4)	Onderdeel van de investment beliefs van het pensioenfonds is het spreiden van risico's. Door deze diversificatie wordt het marktrisico verminderd.
Valutarisico (S3)	Het valutarisico op in vreemde valuta luidende zakelijke waarden (fondsen) wordt in principe niet afgedekt. Het valutarisico binnen de vastrentende waarden portefeuille wordt binnen de fondsen (in principe) wel volledig afgedekt.
Kredietrisico (S5)	Met betrekking tot het kredietrisico heeft het bestuur als strategisch beleid vastgesteld dat minimaal 70% van het in vastrentende waarden belegd vermogen een 'investment grade' rating (dat wil zeggen met een rating van minimaal BBB-) dient te hebben. Maximaal 30% van het in vastrentende waarden belegd vermogen mag diensgevolge een rating hebben die lager is dan BBB-.

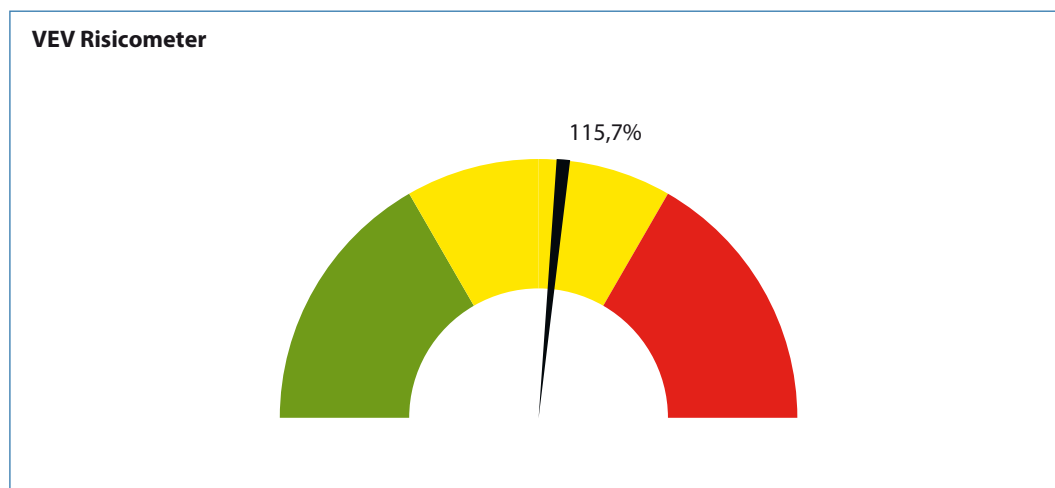
1) Een verdere analyse van de impact die de mogelijke risico's met zich meebrengen en hoe deze de beleidsdoelstellingen van het fonds kunnen beïnvloeden staat beschreven in het financieel crisisplan waarover het fonds beschikt. Van belang op de diverse beleidsinstrumenten is ook de in het crisisplan genoemde kritische dekkingsgraad.

Financiële risico's	Beleid
Beleggingsrisico (S10)	Conform het marktrisico wordt dit risico grotendeels tegengegaan door de goede spreiding binnen de portefeuille van het fonds.
Verzekeringstechnisch risico (S6)	Er zijn geen risico's herverzekerd.
Liquiditeitsrisico	Het pensioenfonds belegt een verwaarloos bedrag in illiquide beleggingen.

Niet-financiële risico's	Beleid
Uitbestedingsrisico	Het fonds heeft de pensioenadministratie werkzaamheden uitbesteed aan AZL N.V. De vermogensbeheeractiviteiten zijn uitbesteed aan BlackRock. Het pensioenfonds beschikt voor iedere extern uit te voeren activiteit over een uitbestedingsovereenkomst die voldoet aan de Pensioenwet. In voorkomende gevallen worden met de uitvoerende organisatie nadere afspraken omtrent procedures, processen, informatieverschaffing en te leveren diensten vastgelegd in een Service Level Agreement (SLA).
Operationele risico's	Het fonds monitort dit risico mede door de ISAE3402 (en voor zover verstrekt ISAE3000) rapporten die het fonds van de uitbestedingspartijen ontvangt.
Integriteitsrisico	Dit risico wordt beperkt met gedragscodes en organisatie van de processen. Pensioenfonds Henkel beschikt over een gedragscode, alsmede een incidenten- en klokkenluidersregeling. Het fonds heeft een compliance officer aangesteld die toeziet op de naleving van de gedragscode van het fonds.
Juridisch risico	In het kader van de beheersing van het juridisch risico heeft het pensioenfonds een uitvoeringsorganisatie en adviserend actuaris aangesteld die bij wetswijzigingen de fondsstukken toetsen en waar nodig wijzigingen voorstellen aan het bestuur. Het bestuur ziet erop toe dat besluitvorming consistent en goed gedocumenteerd plaatsvindt, zodat ook derden de inhoud en werking van dit beleid kunnen volgen. Met alle toeleveranciers zijn contractuele afspraken gemaakt. Partijen dienen regelmatig te rapporteren over het wel of niet voldoen aan de gemaakte afspraken. Daar waar mogelijk heeft het pensioenfonds activiteiten gescheiden ondergebracht, waardoor er een mechanisme ontstaat van controle van de ene door de ander partij. Ook beschikt het fonds over een bestuurdersaansprakelijkheidsverzekering.
Reputatierisico	Om dit risico te beperken heeft het fonds een integriteitsbeleid vastgesteld evenals een communicatiebeleid waarin transparante communicatie naar haar belanghebbenden voorop staat.

De financiële risico's die het fonds loopt in combinatie met het door het fonds gekozen beleid om deze risico's tegen te gaan zijn objectief meetbaar aan de hand van de hoogte van de vereiste dekkinggraad. Onderstaande VEV risicometer toont aan dat het beleggingsbeleid van het pensioenfonds een gemiddeld risico kent ¹⁾ met een strategisch vereiste dekkinggraad van 115,7%.

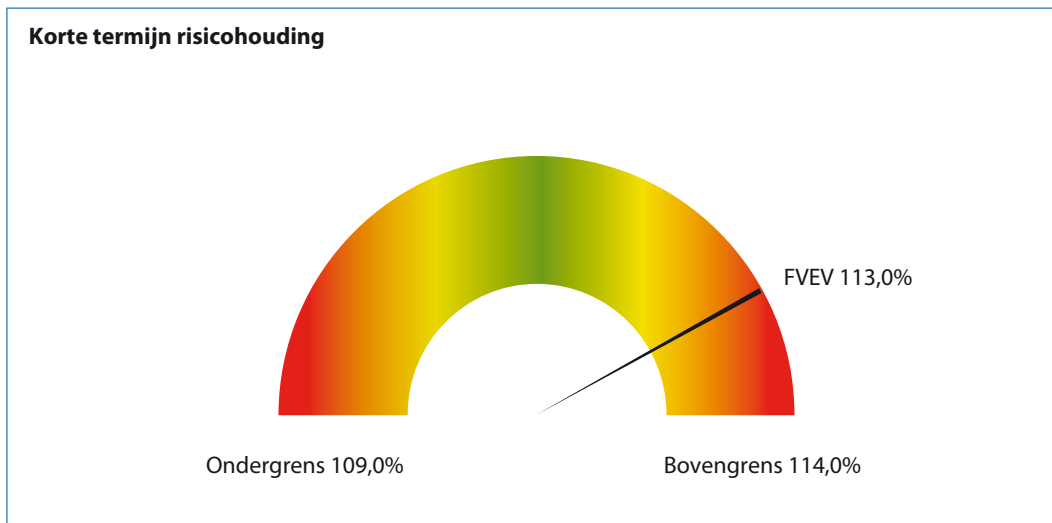
Controle op het gevoerde beleid

Op grond van het FTK moet continu gemonitord en aan de deelnemers gecommuniceerd worden of het gevoerde beleid resulteert in de verwachte doelstellingen. Deze wettelijke verplichting komt tot uitdrukking in de zogeheten 'risicohouding'. De risicohouding van het fonds is de mate waarin het fonds, na overleg met sociale partners en het Verantwoordingsorgaan bereid is beleggingsrisico's te lopen om de doelstellingen van het fonds te realiseren en de mate waarin het fonds beleggingsrisico's kan lopen gegeven de kenmerken van het fonds. De risicohouding wordt verder onderverdeeld in een korte termijn risicohouding en een lange termijn risicohouding.

Korte termijn risicohouding

De korte termijn risicohouding wordt gemeten aan de hand van de vereiste dekkinggraad met bijbehorende bandbreedtes. In het kader van risicobeheersing hanteert het bestuur een bandbreedte van plus en minus 2,5%-punt rondom het strategisch vereist eigen vermogen. Indien de daadwerkelijke vereiste dekkinggraad zich op enig moment buiten deze bandbreedtes bevindt, is dit een eerste indicatie dat het gevoerde beleid niet in lijn is met de doelstellingen van het fonds. Op basis van het in 2017 geldende strategische beleggingsbeleid heeft het fonds de risicohouding voor de korte termijn vastgesteld op een vereiste dekkinggraad tussen de 109% en 114%. Gedurende 2017 is de daadwerkelijke vereiste dekkinggraad binnen deze bandbreedtes gebleven en heeft het fonds haar beleid niet hoeven aanpassen. Eind 2017 bedraagt de feitelijk vereiste dekkinggraad 113,0%.

¹⁾ Het groene gebied wordt gekenmerkt door vereiste dekkinggraden tot 110%. Het gele gebied loopt tot 120% en het rode gebied loopt tot 130%.

Lange termijn risicohouding

De lange termijn risicohouding komt tot uitdrukking in de jaarlijks terugkerende haalbaarheidstoets, waarbij het pensioenresultaat de belangrijkste uitkomst is. Conform de risicobereidheid van het fonds heeft het bestuur een pensioenresultaat en ondergrenzen vanuit verschillende scenario's gedefinieerd die aansluiten op de lange termijn risicohouding van het fonds. Kortheidshalve wordt hiertoe verwezen naar het hoofdstuk "Financiële positie". In 2017 is uit de jaarlijkse haalbaarheidstoets gebleken dat de resulterende pensioenresultaten voldoen aan de in de risicohouding vastgestelde ondergrens en maximale afwijking.

Vooruitblik 2018

In het eerste kwartaal van 2018 is een nieuw herstelplan bij DNB ingediend, terwijl in het tweede kwartaal wederom de jaarlijkse haalbaarheidstoets zal worden uitgevoerd en vervolgens ingediend bij DNB. Zoals ook elders in dit bestuursverslag al aangegeven, heeft het bestuur besloten om het beleggingsbeleid aan te passen. De betreffende wijzigingen zijn per 1 februari 2018 geïmplementeerd.

Verder heeft het bestuur in samenspraak met de uitbestedingspartijen gewerkt aan het tijdig voldoen aan de Algemene Verordening Gegevensbescherming. Dit is Europese privacywetgeving die sinds 25 mei 2018 van kracht is en waaraan alle organisaties die werken met persoonsgegevensbestanden moeten voldoen. Het bestuur is van mening dat het hierin is geslaagd.

Voor wat betreft ontwikkeling van de financiële positie van het pensioenfonds kan op deze plek gemeld worden dat de beleidsdekkingsgraad in de eerste maanden van 2018 ten opzichte van de stand eind 2017 verder is gestegen naar 113,2% per eind april 2018.

Ondertekening

Het bestuursverslag is vastgesteld te Nieuwegein d.d. 11 juni 2018.

Het bestuur

A.M.J. de Bekker

A. Benschop

D. Wetzold

E. de Boer

H.M.E. Janssen

Verslag van de Visitatiecommissie

Samenvatting van de bevindingen van de Visitatiecommissie

De wettelijke taakopdracht voor de visitatiecommissie is toezicht houden op het bestuursbeleid en de algemene gang van zaken in het pensioenfonds. Daarnaast ziet de visitatiecommissie ten minste toe op adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging door het bestuur. De Code Pensioenfonds vraagt het intern toezicht daarnaast zijn taak zo te vervullen dat het toezicht bijdraagt aan het effectief en slagvaardig functioneren en aan beheerste en integere bedrijfsvoering door het pensioenfonds.

Op verzoek van het bestuur is het proces van wijziging van het risicoprofiel van het fonds, dat in 2017 is gestart en afgerond in 2018, in het bijzonder door de visitatiecommissie beschouwd. Daarnaast heeft de visitatiecommissie de communicatie, belangenafweging en het functioneren van het bestuur in het algemeen beoordeeld.

De visitatiecommissie richt zich uitsluitend op de ten tijde van de visitatie bestaande organisatie, procedures, processen, besluitvorming en de wijze van totstandkoming van de huidige situatie, maar doet geen uitspraak over het verleden of een bepaalde periode, indien deze niet relevant zijn voor de huidige situatie. De visitatiecommissie betreft de Code Pensioenfonds en de code van de Vereniging Intern Toezichthouders Pensioenfonds (VITP code) bij haar taak en legt verantwoording af over de uitvoering van de taken aan het verantwoordingsorgaan en de werkgever en in het jaarverslag.

De visitatiecommissie bestaat uit de volgende leden:

- Piet Molenaar (voorzitter)
- Jacqueline Verhulst
- Peter van Eekelen

Algemene conclusie en aanbevelingen

Algemeen

Op basis van de uitgevoerde visitatie zijn wij van oordeel dat het bestuur als een goed team functioneert, de zaken op orde heeft, een verantwoord beleid voert en het pensioenfonds goed aanstuurt. Het bestuur heeft duidelijk aandacht voor evenwichtige belangenafweging. Wel kan de verslaglegging daaromtrent nog verbeterd worden.

De risicobeheersing is in opzet passend bij aard, omvang en complexiteit van het fonds, maar dient verder vanuit de visie van het bestuur op risicomanagement te worden uitgewerkt, op volwassenheidsniveau te worden gebracht en in de organisatie verankerd te worden.

Hieronder volgt een overzicht van de onderwerpen die wij op onze normen hebben getoetst, met een conclusie en belangrijkste aanbevelingen.

Functioneren governance

Concluderend stellen wij vast dat het bestuursmodel passend is en functioneert. Wij bevelen een evaluatie van het bestuursmodel en een toekomstanalyse met betrekking tot de invulling van de governance aan, waarbij het Verantwoordingsorgaan een rol kan spelen.

Functioneren bestuur

Wij trekken de algemene conclusie dat het bestuur geschikt is en naar behoren functioneert.

Tijdens een evaluatie van het functioneren van het bestuur kan meer aandacht besteed worden aan specifieke portefeuilles per bestuurslid.

De vergaderorde in 2017 voor het bestuur is passend en functioneert. Overwogen kan worden videovergaderingen te houden om eenieder deel te laten nemen aan de vergaderingen.

Besluitvorming vindt in het bestuur afgewogen en transparant plaats. Vastlegging van de besluitvorming en de argumentatie is voor verbetering vatbaar.

Beleid en verantwoordingscyclus

Het fonds beschikt over een actuele vastgelegde missie, visie en strategie. Hiermee wordt voldaan aan norm 3 van de Code Pensioenfondsen. Het fonds heeft een gedegen onderbouwd besluit over de toekomst genomen en over de omstandigheden waaronder alternatieve uitvoeringsvormen worden overwogen. Het verdient aanbeveling de criteria die opgesteld zijn voor de toekomstanalyse jaarlijks te bevestigen dan wel te herijken. Aangeraden wordt nu een overzicht op te stellen van de alternatieven voor het fonds inclusief evaluatiecriteria.

Het lijkt erop dat het proces van vaststellen van de risicohouding en daaruit af te leiden criteria passend bij de (herziene) ambitie niet geheel in de juiste volgorde doorlopen is. De visitatiecommissie vraagt aandacht voor het proces dat eerst de risicohouding met sociale partners dient te worden vastgesteld, alvorens een nieuw strategisch beleid kan worden vormgegeven.

Beleggingsbeleid

Het bestuur is zich duidelijk bewust van zijn rol met betrekking tot een optimaal beleggingsbeleid. De uitvoering van het beleid wordt goed gemonitord. De vastlegging kan beter. Zo dient de abtn gecontroleerd te worden op een correcte vastlegging van het nieuwe beleggingsbeleid en dient consistentie aangebracht te worden tussen de investment beliefs en uitvoering van maatschappelijk verantwoord beleggen. Het beleggingsplan 2018 moet worden opgesteld en een duidelijker rapportage over effectiviteit renteafdekking lijkt de visitatiecommissie een aanwinst.

Het vermogensbeheer via uitbesteding aan BlackRock verloopt op beheerste wijze en wordt jaarlijks geëvalueerd.

Het financieel beleid is deugdelijk en wordt naar de mening van de visitatiecommissie correct uitgevoerd. Het bestuur legt steeds tijdig en op passende wijze verantwoording af van het beleid.

Beheerste en integere bedrijfsvoering

Voor zover de visitatiecommissie kan waarnemen is de bewaking van een beheerste bedrijfsvoering in orde. Het bestuur gaat bewust en op een goede manier om met het thema compliance. Daarbij is er voldoende aandacht voor integriteitsrisico's en zijn adequate beheersmaatregelen genomen.

Risicomanagement

Het consistent verwerken van de risicobereidheid in de risicobeheersing lijkt in 2017 nog niet volledig geborgd. Wij bevelen aan consistente verwerking van de risicohouding in de risicobeheersing te borgen in het risicomanagementbeleid, in de risicomanagementprocessen en via de bestuurlijke jaarkalender.

Doorontwikkeling van het risicomanagementbeleid in 2018 is gepland. Mede gezien het belang dat in de sector aan het onderwerp risicomanagement wordt gegeven is het aan te bevelen in 2018 het risicomanagementbeleid af te ronden en een risicojaarplan uit te werken. De opzet en implementatie van integraal risicomanagement zal in 2018 het nodige van het bestuur en de pensioenuitvoeringsorganisatie vragen. Het is aan te bevelen de organisatorische inrichting van de 3 lines of defence nader uit te werken met als aandachtspunt inbedding in de bestuursorganisatie, mede met het oog op invoeren uiterlijk eind 2018 van de IORP II-verordening.

Evenwichtige belangenafweging

Evenwichtige belangenafweging vindt plaats, echter nog niet gestructureerd onderbouwd en geborgd. Wij raden aan een besluitvormingskader met criteria vast te stellen over evenwichtige belangenafweging en dit kader bij besluitvorming te hanteren.

Code pensioenfondsen

Wij zijn van oordeel dat de Code Pensioenfondsen op goede manier wordt nageleefd door het jaarlijkse nalopen van de 83 normen, vastlegging daarvan en bespreking ervan in de bestuursvergadering.

Opvolging aanbevelingen toezicht

Wij hebben vastgesteld dat het bestuur alle resterende acties vanuit de visitatie 2016 heeft besproken en er zo mogelijk opvolging aan heeft gegeven. De visitatiecommissie en het bestuur hebben een effectieve wisselwerking in auditeren, aanbevelingen en opvolging.

Tenslotte

Tot slot danken wij het bestuur en allen, die meegewerkt hebben aan deze visitatie in de vorm van gesprekken en gegevensverschaffing voor de prettige manier waarop zij hun bijdragen hebben geleverd. De sfeer en aanpak van onze besprekingen met het bestuur hebben wij zeer gewaardeerd.

Wij sluiten graag af met ons vertrouwen uit te spreken in de bestuurders van het fonds. Door hun professionaliteit en wijze van besturen is het Pensioenfonds Henkel in goede handen voor de toekomst.

Reactie van het bestuur op de bevindingen van de Visitatiecommissie

Het bestuur heeft kennis genomen van de rapportage en de aanbevelingen van de Visitatiecommissie. De aanbevelingen die de Visitatiecommissie in haar verslag aan het bestuur doet, worden door het bestuur onderkend. Het bestuur is zeer gemotiveerd om in het jaar 2018 stappen te zetten om verder vorm te geven aan de door de Visitatiecommissie benoemde verbeterpunten.

Het bestuur onderschrijft het belang van de rol van het Verantwoordingsorgaan bij de invulling van de governance en het maken van toekomstanalyses.

Bij de doorontwikkeling van het risicomanagement in het jaar 2018 zal bestuurlijk ook aandacht worden gegeven aan de invoering begin 2019 van de IORP II-verordening

Het bestuur zal de Visitatiecommissie over de status van de opvolging van haar aanbevelingen op de hoogte stellen.

Het bestuur spreekt tot slot haar dank uit aan de Visitatiecommissie voor de constructieve samenwerking gedurende het visitatieproces en kijkt uit naar een vruchtbare samenwerking in het jaar 2018.

Verslag van het Verantwoordingsorgaan

Oordeel Verantwoordingsorgaan Stichting Pensioenfonds Henkel Nederland B.V.

Het Verantwoordingsorgaan (VO) heeft kennisgenomen van het jaarverslag en de jaarrekening over 2017 alsmede de beoordelingen van de accountant en de actuaris. Tevens heeft het VO kennisgenomen van het rapport van de Visitatiecommissie over 2017.

Het VO heeft in 2017 twee keer met het bestuur vergaderd.

Evenals in vorige jaren, is het VO positief over het functioneren van het bestuur.

Zoals wij in ons oordeel over 2016 hebben opgemerkt, staat, in afwachting van een liquidatie van het fonds op termijn, in de komende jaren de continuïteit van dit fonds centraal. Deze continuïteit wordt mede ondersteund door de financiële bijdragen van de werkgever. Bij de beleidsbepaling zal daarom door het bestuur rekening moeten worden gehouden met de mogelijke effecten op de garantie van de werkgever. Dit is in 2017 gebeurd bij de aanpassing van het strategische beleggingsbeleid met het oog op de vergroting van de kans op toeslagverlening. Deze heeft geen effect gehad op de garantie van de werkgever. Het VO is door het bestuur nauw betrokken bij deze beleidswijziging.

Voor het overige sluit het VO zich van harte aan bij de aanbevelingen van de Visitatiecommissie, met name wat betreft het tijdig betrekken van het VO bij voorgenomen besluiten.

Nieuwegein, 24 mei 2018

E. Dijkshoorn

W.F.E. Klaassen

C.G. Knibbe

Reactie van het bestuur op het oordeel van het Verantwoordingsorgaan

Het bestuur dankt het Verantwoordingsorgaan voor de constructieve samenwerking alsmede voor het in diens oordeel verwoorde vertrouwen ten aanzien van het door het bestuur gevoerde beleid. Vanzelfsprekend zal het bestuur de door het Verantwoordingsorgaan gemaakte opmerkingen ter harte nemen en zich inzetten om daaraan waar nodig gevolg te geven.

De wens en aanbeveling van het Verantwoordingsorgaan om tijdig bij belangrijke voorgenomen besluiten te worden betrokken, wordt van harte onderschreven.

Het bestuur ziet het Verantwoordingsorgaan als een belangrijke partner en hecht er veel waarde aan om bij belangrijke beleidsvoornemens hierover in een open dialoog met het Verantwoordingsorgaan van gedachten te wisselen.

Nieuwegein, 11 juni 2018

Jaarrekening

Balans per 31 december

(na bestemming saldo; in duizenden euro)

Activa	2017	2016
Beleggingen [1]		
Aandelen	13.038	11.987
Vastrentende waarden	95.296	97.699
Overige beleggingen	3.048	2.865
Derivaten	2.070	3.819
	113.452	116.370
Vorderingen en overlopende activa [2]	711	787
Liquide middelen [3]	182	112
Totaal activa	114.345	117.269

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de balans, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Passiva	2017	2016
Stichtingskapitaal en reserves [4]	12.700	10.138
Technische voorzieningen		
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds [5]	98.258	102.826
Overige technische voorzieningen [6]	109	99
	98.367	102.925
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico onderneming [7]	21	21
Kortlopende schulden en overlopende passiva [8]	3.257	4.185
Totaal passiva	114.345	117.269

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de balans, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Staat van baten en lasten

(in duizenden euro)

	2017	2016
Beleggingsopbrengsten [9]		
Directe beleggingsopbrengsten	955	1.309
Indirecte beleggingsopbrengsten	414	8.004
Kosten van vermogensbeheer	0	0
	1.369	9.313
Premiebijdragen van werkgevers en werknemers [10]	0	0
Saldo van overdrachten van rechten [11]	0	-94
Pensioenuitkeringen [12]	-3.305	-3.340
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfondsen [13]		
Pensioenopbouw	0	0
Rentetoevoeging	206	55
Indexering en overige toeslagen	-203	0
Onttrekking voor pensioenuitkeringen	3.323	3.359
Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten	66	67
Wijzigen marktrente	1.091	-7.330
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	0	118
Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen	43	94
Wijziging van actuariële grondslagen en/of methodieken	42	-370
	4.568	-4.007
Mutatie voorziening niet opgevraagde pensioenen [14]	-10	-8
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico onderneming [15]	0	-2
Pensioenuitvoerings- en administratiekosten [16]	-66	-67
Overige baten en lasten [17]	6	0
Saldo van baten en lasten	2.562	1.795

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de staat van baten en lasten, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

	2017	2016
Bestemming van het saldo		
Algemene reserve	2.562	1.795

Kasstroomoverzicht

(in duizenden euro)

	2017	2016
Pensioenactiviteiten		
Ontvangsten		
Premiebijdragen van werkgevers en werknemers	0	1.700
Bijdrage van werkgevers in de uitvoeringskosten	96	0
	96	1.700
Uitgaven		
Uitgekeerde pensioenen	-3.307	-3.338
Overgedragen pensioenverplichtingen	0	-95
Pensioenuitvoerings- en administratiekosten	-70	-90
Overige	0	-76
	-3.377	-3.599
Totaal pensioenactiviteiten	-3.281	-1.899
Beleggingsactiviteiten		
Ontvangsten		
Directe beleggingsopbrengsten	954	1.308
Verkopen en aflossingen beleggingen	5.013	6.122
	5.967	7.430
Uitgaven		
Aankopen beleggingen	-2.725	-5.518
Kosten van vermogensbeheer	109	-72
	-2.616	-5.590
Totaal beleggingsactiviteiten	3.351	1.840
Mutatie liquide middelen	70	-59
Saldo liquide middelen 1 januari	112	171
Saldo liquide middelen 31 december	182	112

Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling

Algemeen

Deze jaarrekening heeft betrekking op het boekjaar 2017, dat is geëindigd op balansdatum 31 december 2017. De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in Titel 9 Boek 2 BW, met inachtneming van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving en op basis van continuïteitsveronderstelling.

Vergelijking met voorgaand jaar

De gehanteerde grondslagen van waardering en van resultaatbepaling zijn ongewijzigd ten opzichte van het voorgaande jaar, tenzij anders vermeld.

Verwerking van waardeveranderingen van beleggingen

Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen.

Schattingen, veronderstellingen en oordelen

De opstelling van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW vereist dat het bestuur oordelen vormt omtrent haar eigen schattingen en veronderstellingen en die van de partijen aan wie middels overeenkomst werkzaamheden zijn uitbesteed, die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten. De schattingen en hiermee verbonden veronderstellingen zijn gebaseerd op ervaringen uit het verleden en verschillende andere factoren die gegeven de omstandigheden als redelijk worden beschouwd. De uitkomsten hiervan vormen de basis voor het oordeel over de boekwaarde van activa en verplichtingen die niet op eenvoudige wijze uit andere bronnen blijkt. De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen.

De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien, indien de herziening alleen voor die periode gevolgen heeft, of in de periode van herziening en toekomstige perioden, indien de herziening gevolgen heeft voor zowel de verslagperiode als toekomstige perioden. Zoals vermeld in de toelichting zijn de beleggingen van het fonds nagenoeg allemaal gewaardeerd tegen actuele waarde per balansdatum en is het over het algemeen mogelijk en gebruikelijk om de actuele waarde binnen een aanvaardbare bandbreedte van schattingen vast te stellen. Voor sommige andere financiële instrumenten, zoals beleggingsvorderingen en -schulden, geldt dat de boekwaarde de actuele waarde benadert als gevolg van het kortetermijnkarakter van de vorderingen en schulden. De boekwaarde van alle activa en de financiële verplichtingen op balansdatum benadert de actuele waarde. Voor de meerderheid van de financiële instrumenten van het fonds kan gebruik worden gemaakt van marktnoteringen. Echter, bepaalde financiële instrumenten zijn gewaardeerd door middel van gebruikmaking van waarderingsmodellen en -technieken, inclusief verwijzing naar de huidige reële waarde van vergelijkbare instrumenten. Schattingen van de actuele waarde zijn een momentopname, gebaseerd op de marktomstandigheden en de beschikbare informatie over het financiële instrument. Deze schattingen zijn van nature subjectief en bevatten onzekerheden en een significante oordeelsvorming (bijvoorbeeld rentestand, volatiliteit, schatting van kasstromen, etc.) en kunnen derhalve niet met precisie worden vastgesteld.

Stelselwijzigingen

In 2017 hebben zich geen stelselwijzigingen voorgedaan.

Schattingwijziging

In 2016 heeft de Commissie Overlevingstafels van het AG een nieuwe prognosetafel gepubliceerd, zijnde de Prognosetafel AG2016, en heeft het fonds besloten over te gaan op deze nieuwe overlevingstafel. Dit is in 2016 verantwoord als een schattingswijziging. Ultimo

2017 is de voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds verlaagd met 0,04% als gevolg van deze schattingswijziging. Het effect van deze schattingswijziging op de technische voorziening ad -€ 42 in 2017 is als mutatie in het resultaat verwerkt. Ultimo 2017 is de voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds verhoogd met 0,19% als gevolg van de gewijzigde kostenvoorziening. Het effect van deze schattingswijziging op de technische voorziening ad € 196 in 2017 is als mutatie in het resultaat verwerkt.

Opname van een actief of een verplichting

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het fonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld en indien zij voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden.

Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

Verantwoording van baten en lasten

Baten worden in de staat van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Verwerking van waardeveranderingen van beleggingen

Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen.

Vreemde valuta

Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar euro's tegen de koers per balansdatum. Deze waardering is onderdeel van de waardering tegen reële waarde. Baten en lasten voortvloeiende uit transacties in vreemde valuta's worden omgerekend tegen de koers per transactiedatum.

Waardering

Beleggingen

Algemeen

In overeenstemming met de Pensioenwet worden beleggingen gewaardeerd op reële waarde. Participaties in beleggingsinstellingen, die gespecialiseerd zijn in een bepaald soort beleggingen worden gerubriceerd en gewaardeerd volgens de grondslagen voor dat soort beleggingen. Beleggingen voor risico pensioenfonds en voor risico deelnemers worden op dezelfde wijze gewaardeerd.

Aandelen, indirecte vastgoedbeleggingsfondsen en overige beleggingen

De beursgenoteerde aandelen worden gewaardeerd tegen de beurswaarde ultimo boekjaar. De niet beursgenoteerde fondsen worden gewaardeerd tegen hun actuele waarde, zijnde de intrinsieke waarde ultimo boekjaar, waarbij de onderliggende beleggingen zijn gewaardeerd op marktwaarde.

Vastrentende waarden

De beursgenoteerde obligaties worden gewaardeerd tegen de beurswaarde ultimo boekjaar. De niet beursgenoteerde fondsen worden gewaardeerd tegen hun actuele waarde, zijnde de intrinsieke waarde ultimo boekjaar, waarbij de onderliggende beleggingen zijn gewaardeerd op marktwaarde.

Derivaten

Beleggingen in beursgenoteerde derivaten worden gewaardeerd tegen de op 31 december bekende marktprijzen. Beleggingen welke onderhands zijn gekocht, waarvoor geen directe marktwaardering beschikbaar is, worden gewaardeerd op basis van actuele marktparameters, zijnde de risicovrije rente op basis van de EONIA-curve. In het verleden gold als disconteringsvoet de EURIBOR-curve. RJ610 schrijft voor dat derivaten met een negatieve waarde op de passiva zijde van de balans moeten worden weergegeven. In de hierboven genoemde beleggingen zijn ook de beleggingen opgenomen m.b.t. de spaarsaldi van de vroegpensioengarantieregeling en het individuele pensioensparen. Aan deze spaarsaldi wordt het fondsrendement toegevoegd. Genoemde beleggingen voor risico van resp. werkgever en deelnemers zijn opgenomen in de totale beleggingen van het pensioenfonds omdat het technisch niet mogelijk is om deze beleggingen te splitsen.

Vorderingen en overlopende activa

Vorderingen en overlopende activa worden bij eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na eerste verwerking worden vorderingen gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten) onder aftrek van eventuele bijzondere waardeverminderingen, indien sprake is van oninbaarheid.

Liquide middelen

Liquide middelen worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Indien liquide middelen niet ter vrije beschikking staan, wordt hiermee rekening gehouden bij de waardering. In vreemde valuta luidende liquide middelen worden per balansdatum in de functionele valuta omgerekend tegen de op die datum geldende wisselkoers. Verwezen wordt verder naar de prijsgrondslagen voor vreemde valuta. Liquide middelen die naar verwachting langer dan 12 maanden niet ter beschikking staan van de onderneming, worden gerubriceerd als financiële vaste activa.

Algemene reserve

Aan de algemene reserve wordt het saldo van baten en lasten toegevoegd c.q. onttrokken.

Technische voorzieningen voor risico pensioenfonds

De pensioenverplichtingen zijn gesteld op de contante waarde van kasstromen behorende bij de opgebouwde pensioenaanspraken en -rechten. De rentetoevoeging is gelijk aan de 1-jaars rente voor de technische voorzieningen voor risico fonds. Voor 2017 is deze gelijk aan -0,217% (2016: -0,060%).

Rentevoet

Conform de rentetermijnstructuur per 31 december 2017 zoals gepubliceerd door DNB.

Overlevingstafels

Prognosetafel AG2016 met startjaar 2018. Deze tafels worden toegepast rekening houdend met ervaringssterfte, waarbij vanaf 2017 de AZL-ervaringssterfte is gehanteerd. Voorheen is vanaf 2012 tot en met 2016 de ervaringssterfte 'Hoog-Midden' gehanteerd.

Gezinssamenstelling

Alle mannelijke verzekerden zijn gehuwd verondersteld met een drie jaar jongere vrouw. Alle vrouwelijke verzekerden zijn gehuwd verondersteld en wel met een drie jaar oudere man. De veronderstelde gehuwdheidsfrequentie neemt na de pensioenleeftijd af volgens de relevante sterftetafels van de partner. De overschatting van de lasten, veroorzaakt door bovengenoemde onderstelling, laat toe een reservering achterwege te laten voor de verplichtingen voortvloeiende uit toekomstige wezenpensioenen. Voor de gepensioneerden wordt uitgegaan van de werkelijke burgerlijke staat.

Uitbetalingswijze

De betaling wordt verondersteld continu te geschieden.

Kosten

Vanaf ultimo 2014 is de kostenvoorziening niet langer een percentage (2%) van de nettovoorziening, maar vastgesteld als een vast bedrag. Ultimo 2017 bedraagt de kostenvoorziening 7.887. Hierbij dient te worden opgemerkt dat bij de bepaling van het verloop van de voorziening nog altijd rekening wordt gehouden met een opslag van 2%; het aanwezige restant wordt separaat als 'Verhoging kostenvoorziening' gepresenteerd.

Overige technische voorziening

Voorziening langdurig zieken

Indien deelnemers langer dan twee jaar ziek zijn kunnen ze arbeidsongeschikt verklaard worden. Bij de bepaling van de voorziening voor langdurig zieken wordt rekening gehouden met de toekomstige schadelast voor zieke deelnemers op balansdatum die naar verwachting arbeidsongeschikt zullen worden verklaard.

Voorziening niet opgevraagde pensioenen

Vanaf boekjaar 2013 houdt Stichting Pensioenfonds Henkel Nederland B.V. een voorziening aan voor de gemiste uitkeringen van de niet opgevraagde pensioenen. Het gaat om pensioen voor deelnemers die zich niet hebben gemeld (en die ook niet konden worden getraceerd). Deze voorziening wordt vastgesteld door rekening te houden met de sterfttekans vanaf het moment van ingang pensioen op basis van de bij het fonds gehanteerde sterftegrondslagen.

Voorziening pensioenverplichting voor risico onderneming

Het spaarsaldo vroegpensioengarantieregeling betreft het spaarsaldo van deelnemers die gebruik maken van de door de werkgever geboden garantieregeling bij invoering van het vroegpensioen per 1 januari 2000. Zolang de werknemer de met de werkgever overeengekomen middelen beschikbaar stelt geeft de werkgever een garantie voor de hoogte van het vroegpensioen. Het pensioenfonds administreert en beheert de in deze regeling beschikbare middelen, echter de garantietoezegging ligt bij de werkgever. Het spaarsaldo kan toenemen door individuele stortingen en afnemen als gevolg van uitgaande waardeoverdracht of pensionering van de desbetreffende deelnemer. Bij pensionering zal worden bekeken of het aanwezige spaarsaldo voldoende is voor de toegezegde garantie. Indien dit niet het geval is zal de werkgever een aanvullende storting doen zodat de garantie vroegpensioenaanspraken bij het pensioenfonds kunnen worden ingekocht. Aan het aanwezige spaarsaldo en eventuele stortingen/onttrekkingen wordt het behaalde fondsrendement toegevoegd.

Schulden en overige passiva

Schulden en overlopende passiva worden bij eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na eerste verwerking worden schulden gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs. Kortlopende schulden worden gewaardeerd tegen nominale waarde.

Resultaatbepaling

Directe beleggingsopbrengsten

Onder directe beleggingsopbrengsten wordt bij vastrentende waarden verstaan de renteopbrengst verminderd met de kosten; bij de aandelen wordt hieronder verstaan het bruto-dividend verminderd met de kosten. De intresten van overige activa en passiva worden opgenomen op basis van nominale bedragen.

Indirecte beleggingsopbrengsten

Onder de indirecte beleggingsopbrengsten worden de volgende resultaten opgenomen:

- gerealiseerde en niet-gerealiseerde koersverschillen van aandelen, aandelen vastgoedmaatschappijen, obligaties en leningen op schuldbekentenis;
- boetes bij vervroegde aflossingen van leningen op schuldbekentenis;
- valutaverschillen met betrekking tot deposito's en bankrekeningen in buitenlandse valuta en valutatermijntransacties;
- derivaten.

Kosten van vermogensbeheer

Onder de kosten van vermogensbeheer worden de administratiekosten opgenomen die verband houden met het beheer van de beleggingen. Deze kosten worden volledig doorbelast aan de aangesloten onderneming.

Premiebijdragen

Onder premiebijdragen wordt verstaan de aan derden in rekening gebrachte c.q. in rekening te brengen bedragen voor de in het verslagjaar verzekerde personen onder aftrek van kortingen. Premies zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben. Extra stortingen worden in het jaar waarin ze worden toegezegd verantwoord als een premiebijdrage.

Waardeoverdrachten

De post waardeoverdrachten bevat het saldo van bedragen uit hoofde van overgenomen dan wel overgedragen pensioenverplichtingen.

Pensioenuitkeringen

De pensioenuitkeringen betreffen de aan deelnemers uitgekeerde bedragen inclusief afkopen. De pensioenuitkeringen zijn berekend op actuariële grondslagen en toegerekend aan het verslagjaar waarop zijn betrekking hebben.

Uitvoeringskosten

De pensioenuitvoerings- en administratiekosten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is conform de directe methode opgesteld. Dit houdt in dat alle ontvangsten en uitgaven ook als zodanig worden gepresenteerd. Onderscheid wordt gemaakt tussen kasstromen uit pensioenuitvoeringsactiviteiten en beleggingsactiviteiten.

Verbonden partijen

Identiteit van verbonden partijen

Er is sprake van een relatie tussen de verbonden partijen, zijnde het fonds en de sponsor, en hun bestuurders. Er zijn geen leningen verstrekt aan, noch is er sprake van vorderingen op, (voormalige) bestuurders. Een deel van de bestuurders neemt deel aan de pensioenregeling van het fonds op basis van voorwaarden in het pensioenreglement.

Transacties met bestuurders

De leden van de Visitatiecommissie en het Verantwoordingsorgaan ontvangen een vergoeding vanuit het fonds. Er zijn geen leningen verstrekt aan noch zijn er vorderingen op bestuurders. Er hebben geen overige transacties plaatsgevonden met bestuurders.

Overige transacties met verbonden partijen

Tussen het fonds en cao-partijen is een uitvoeringsreglement gesloten waarin afspraken zijn vastgelegd ten aanzien van de financiering van de aanspraken en de uitvoering van de pensioenregeling.

Toelichting op de balans per 31 december

(in duizenden euro)

Activa

[1] Beleggingen

Categorie	Stand ultimo 2016	Aankopen/ Verstrek- kingen	Verkopen aflossingen	Gerealiseerde koers- verschillen	Niet- gerealiseerde koers- verschillen	Stand ultimo 2017
Aandelen						
Aandelen beleggingsfondsen	11.987				1.051	13.038 ¹⁾
Vastrentende waarden						
Obligaties en andere vastrentende waarden	97.699		-2.333	52	-122	95.296
Overige beleggingen						
Geldmarktfondsen	2.865	2.725	-2.542			3.048 ²⁾
Derivaten						
Renteswaps	938		-754	687	-1.237	-366
Totaal beleggingen voor risico pensioenfonds	113.489	2.725	-5.629	739	-308	111.016
Waarvan onder de passiva gepresenteerd:						
Derivaten						
Renteswaps	2.881					2.436
Beleggingen aan activa-zijde balans	116.370					113.452

In bovenstaande beleggingen zijn ook de beleggingen opgenomen m.b.t. de spaarsaldi van de vroegpensioengarantieregeling (21). Aan deze spaarsaldi wordt het fondsrendement toegevoegd. Genoemde beleggingen voor risico van resp. werkgever en deelnemers zijn opgenomen in de totale beleggingen van het pensioenfonds omdat het technisch niet mogelijk is om deze beleggingen te splitsen.

1) Dit bedrag is inclusief de niet beursgenoteerde beleggingen in het ABN-AMRO Converging Europe Investment Fund ad. € 31 duizend.

2) De belegging in het geldmarktfonds bestaat voor € 389 duizend uit collateral dat uit hoofde van de reële waarde van de renteswaps is ontvangen en tijdelijk in dit fonds is ondergebracht. Zie tevens [8] Kortlopende schulden en overlopende passiva.

Categorie	Stand ultimo 2015	Aankopen/ Verstrek- kingen	Verkopen aflossingen	Gerealiseerde koers- verschillen	Niet- gerealiseerde koers- verschillen	Stand ultimo 2016
Aandelen	10.934	2.567	-2.567	35	1.018	11.987
Vastrentende waarden	92.745	0	-1.335	74	6.215	97.699
Overige beleggingen	1.567	2.951	-1.653	0	0	2.865
Derivaten	276	0	0	0	662	938
Totaal beleggingen voor risico pensioenfonds	105.522	5.518	-5.555	109	7.895	113.489
Waarvan onder de passiva gepresenteerd:						
Derivaten	1.985					2.881
Beleggingen aan activa-zijde balans	107.507					116.370

Om een beter inzicht te geven in de beleggingen zijn de cijfers met betrekking tot de beleggingen opgesteld volgens het lookthrough-principe. Onderstaande tabel geeft een inzicht in de aansluiting met de balans en de risicoparagraaf.

Methodiek bepaling marktwaarde

Level 1: Directe marktwaardering: beursnotering in een actieve markt.

Level 2: Afgeleide marktwaardering: geen directe beursnotering maar andere uit de markt waarneembare data (gebaseerd op aannames en schattingen).

Level 3: Modellen en technieken: marktwaardebepaling niet gebaseerd op marktdata, maar gebaseerd op aannames en schattingen die de prijs significant beïnvloeden.

Categorie	Level 1	Level 2	Level 3	Stand ultimo 2017
Aandelen	3.647	9.360	31	13.038
Vastrentende waarden	99.364	0	0	99.364
Derivaten	0	-520	0	-520
Overige	-578	0	0	-578
Totaal belegd vermogen	102.433	8.840	31	111.304

Over het verslagjaar 2016 gold de volgende indeling:

Categorie	Level 1	Level 2	Level 3	Stand ultimo 2016
Aandelen	3.148	8.706	34	11.888
Vastrentende waarden	101.472	0	0	101.472
Derivaten	0	852	0	852
Overige	-1.029	0	0	-1.029
Totaal belegd vermogen	103.591	9.558	34	113.183

	2017		2016	
[2] Vorderingen en overlopende activa				
Lopende intrest en nog te ontvangen dividend				
– Vastrentende waarden	711		711	
– Banken	0		0	
Subtotaal lopende intrest en nog te ontvangen dividend	711		711	
Vooruitbetaalde bedragen	0		76	
Totaal vorderingen en overlopende activa	711		787	
Alle vorderingen en overlopende activa hebben een looptijd < 1 jaar.				
[3] Liquide middelen				
State Street	27		33	
ING Bank N.V.	155		79	
	182		112	
Liquide middelen staan ter vrije beschikking van het fonds.				
Passiva				
[4] Stichtingskapitaal en reserves				
Stichtingskapitaal		0		0
Algemene reserve				
Stand per 1 januari	10.138		8.343	
Saldobestemming boekjaar	2.562		1.795	
Stand per 31 december		12.700		10.138
Totaal eigen vermogen		12.700		10.138
Het minimaal vereist eigen vermogen bedraagt	3.942	4,0%	4.117	4,0%
Het vereist eigen vermogen bedraagt	15.427	15,7%	11.784	11,4%
De dekkingsgraad is		112,9%		109,9%
De beleidsdekkingsgraad is		112,1%		108,8%

De dekkingsgraad is vastgesteld als het totaal eigen vermogen plus de totale technische voorzieningen, zijnde het pensioenvermogen, gedeeld door de totale technische voorzieningen.

De berekening is als volgt: $(12.700 + 98.367) / 98.367 \times 100\% = 112,9\%$

De beleidsdekkingsgraad is bepaald als de 12-maands gemiddelde dekkingsgraad waarbij voor het einde van een kwartaal de dekkingsgraad wordt gebruikt zoals gerapporteerd in de K-Staten DNB en voor het einde van het jaar de dekkingsgraad wordt gebruikt zoals gerapporteerd in de J-Staten DNB.

Technische voorzieningen voor risico pensioenfonds

[5] Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds

Ontwikkeling Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds

	2017	2016
Stand per 1 januari	102.826	98.819
Pensioenopbouw	0	0
Indexering en overige toeslagen	203	0
Rentetoevoeging	-206	-55
Onttrekking voor pensioenuitkeringen	-3.323	-3.359
Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten	-66	-67
Wijzigen markttrente	-1.091	7.330
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	0	-118
Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen	-43	-94
Wijziging van actuariële grondslagen en/of methodieken	-42	370
Stand per 31 december	98.258	102.826

[6] Overige technische voorziening

Voorziening niet opgevraagde pensioenen

Stand per 1 januari	99	91
Mutatie via staat van baten en lasten	10	8
Stand per 31 december	109	99

Totaal technische voorzieningen voor risico pensioenfonds

98.367	102.925

	2017	2016
De voorziening pensioenverplichtingen is als volgt verdeeld over de categorieën:		
– Actieve deelnemers	236	190
– Gewezen deelnemers	40.524	41.250
– Pensioengerechtigden	51.216	53.551
– Kostenvoorziening	6.079	7.783
– Overig	312	151
	98.367	102.925
[7] Voorzieningen pensioenverplichtingen voor risico onderneming		
Spaarsaldo vroegpensioengarantieregeling		
Stand per 1 januari	21	19
Stortingen	0	0
Onttrekking i.v.m. nog te betalen pensioen	0	0
Onttrekkingen t.b.v. inkoop rechten	0	0
Rendement	0	2
Stand per 31 december	21	21
Alle voorzieningen hebben een looptijd > 1 jaar.		
[8] Kortlopende schulden en overlopende passiva		
Derivaten (negatieve posities)	2.436	2.881
Derivaten (overlopende intrest)	61	21
Collateral management	389	1.029
Belastingen en sociale premies	69	71
Administrateur	33	28
Accountant	15	14
Actuaris	23	32
Beheerloon vermogensbeheerders	196	87
Schulden inzake overige pensioenuitvoerings- en administratiekosten	10	12
Nog te betalen bedragen	25	10
	3.257	4.185

Alle kortlopende schulden en overlopende passiva hebben een looptijd < 1 jaar.

Niet in de balans opgenomen vorderingen en verplichtingen

Er zijn meerjarige contracten afgesloten met State Street, BlackRock en AZL. N.V. Deze contracten zijn jaarlijks opzegbaar. De kosten hiervoor zijn in lijn met voorgaande jaren.

Gebeurtenissen na balansdatum

Er hebben zich geen belangrijke gebeurtenissen na balansdatum voorgedaan.

Toelichting op de staat van baten en lasten

(in duizenden euro)

Bezoldiging bestuursleden

De bestuursleden van Stichting Pensioenfonds Henkel Nederland B.V. hebben in 2017 een vergoeding ontvangen van het pensioenfonds van € 7.500.

Personeel

Gedurende het boekjaar 2017 had Stichting Pensioenfonds Henkel Nederland B.V. geen personeelsleden in dienst.

	2017	2016
[9] Beleggingsopbrengsten		
Directe beleggingsopbrengsten		
Aandelen	-13	230
Vastrentende waarden	1.107	1.108
Derivaten	-140	-30
Subtotaal	954	1.308
Banken	1	2
Waardeoverdrachten	0	-1
Totaal directe beleggingsopbrengsten	955	1.309
Indirecte beleggingsopbrengsten		
<i>Gerealiseerde resultaten</i>		
Aandelen	0	35
Vastrentende waarden	52	74
Overige beleggingen	0	0
Derivaten	687	0
Valutaverschillen	-17	0
	722	109
<i>Ongerealiseerde resultaten</i>		
Aandelen	1.051	1.018
Vastrentende waarden	-122	6.215
Overige beleggingen	0	0
Derivaten	-1.237	662
	-308	7.895
Totaal indirecte beleggingsopbrengsten	414	8.004

	2017	2016
Kosten van vermogensbeheer		
Beheerloon	-236	-231
Bewaarloon	-70	-69
Beleggingsadministratie	-33	-32
Totaal kosten vermogensbeheer	-339	-332
Doorbelast aan onderneming	339	332
Totaal kosten vermogensbeheer ten laste van het fonds	0	0
Totaal beleggingsopbrengsten	1.369	9.313
[10] Premiebijdragen van werkgevers en werknemers		
Extra storting werkgever	0	0
Feitelijke premie	0	0
Het pensioenfonds kent vanaf 1 augustus 2012 geen opbouw meer van aanspraken en derhalve is er geen (gedempte) kostendekkende premie vastgesteld.		
[11] Saldo van overdrachten van rechten		
Overgedragen pensioenverplichtingen	0	-94
[12] Pensioenuitkeringen		
Pensioenen		
Ouderdomspensioen	-2.655	-2.677
Partnerpensioen	-637	-641
Wezenpensioen	-2	-3
Subtotaal	-3.294	-3.321
Andere uitkeringen		
Afkoopsommen	-11	-19
Totaal pensioenuitkeringen	-3.305	-3.340
[13] Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds	4.568	-4.007

	2017	2016
[14] Mutatie voorziening niet opgevraagde pensioenen	-10	-8
[15] Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico onderneming		
Spaarsaldo vroegpensioengarantieregeling		
Stortingen	0	0
Onttrekkingen t.b.v. inkoop rechten	0	0
Rendement	0	-2
	0	-2
[16] Pensioenuitvoerings- en administratiekosten		
Totale kosten administratie	-543	-548
Doorbelast aan onderneming	477	481
	-66	-67
De pensioenuitvoerings- en administratiekosten worden vanaf verslagjaar 2013 voor het grootste deel door de aangesloten ondernemingen betaald. Over 2017 is 477 (2016: 481) aan pensioenuitvoerings- en administratiekosten betaald door de aangesloten ondernemingen voor het pensioenfonds. Het bedrag van 477 is inclusief 29 accountantskosten. Deze kosten betreffen de controle van de jaarrekening en de verslagstaten. De honoraria van de externe accountant zijn als volgt:		
	2017	2016
	KPMG	KPMG
	Accountants N.V.	Accountants N.V.
	EUR	EUR
Onderzoek van de jaarrekening en verslagstaten	29.040	28.500
De hierboven genoemde kosten hebben alléén betrekking op het betreffende boekjaar.		
[17] Overige baten en lasten	6	0
Saldo van baten en lasten	2.562	1.795

	2017	2016
Actuariële analyse van het saldo		
Wijziging rentetermijnstructuur	1.091	-7.330
Beleggingsopbrengsten	1.574	9.366
Premies en koopsommen	0	0
Waardeoverdrachten	0	24
Uitkeringen	18	19
Sterfte	195	109
Arbeidsongeschiktheid	0	0
Overige verzekeringstechnische grondslagen	34	-23
Toeslagverlening	-203	0
Verzwarend actuariële grondslagen	-42	0
Overige mutaties technische voorzieningen	-105	-370
Totaal jaarresultaat	2.562	1.795

Risicoparagraaf

(in duizenden euro)

Om een beter inzicht te geven in de beleggingen zijn de cijfers met betrekking tot de beleggingen opgesteld volgens het lookthroughprincipe. Onderstaande tabel geeft een inzicht in de aansluiting met de balans en de risicoparagraaf.

	Stand ultimo 2017	Liquiditeits- posities	Over- lopende intrest	Stand ultimo 2017 conform risico- paragraaf ¹⁾
Aandelen	13.038	-189	0	12.849
Vastrentende waarden	95.296	3.357	711	99.364
Derivaten	-366	-93	-61	-520
Overige beleggingen	3.048	-3.437	0	-389
	111.016	-362	650	111.304

	Stand ultimo 2016	Liquiditeits- posities	Over- lopende intrest	Stand ultimo 2016 conform risico- paragraaf ¹⁾
Aandelen	11.987	-99	0	11.888
Vastrentende waarden	97.699	3.062	711	101.472
Derivaten	938	-65	-21	852
Overige beleggingen	2.865	-3.894	0	-1.029
	113.489	-996	690	113.183

1) Op basis van look-through.

Solvabiliteitsrisico

In de risicoparagraaf binnen het bestuursverslag is het beleid rond risicobeheersing uiteengezet. Hierna worden een aantal specifieke risico's nader toegelicht en gekwantificeerd.

Het belangrijkste risico dat het fonds loopt is het risico dat het niet over genoeg solvabiliteit beschikt. Indien het fonds niet solvabel is bestaat het risico dat het fonds de premie moet verhogen of dat een beperkte of geen toeslagverlening kan plaatsvinden voor (delen van) het deelnemersbestand. In het uiterste geval dient het fonds verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten te verminderen. Hoe solvabel het pensioenfonds is wordt getoetst aan de hand van de beleidsdekkingsgraad. De beleidsdekkingsgraad wordt berekend als de 12-maands voortschrijdend gemiddelde dekkingsgraad. Hoeveel eigen vermogen het fonds aan dient te houden gegeven de financiële risico's die het loopt (na afdekking) op de balans komt tot uitdrukking in de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets. Onder het huidige FTK geldt hierbij dat de vereiste dekkingsgraad op basis van de strategische verdeling afgezet wordt tegen de beleidsdekkingsgraad om te bepalen of het pensioenfonds in een tekort situatie verkeert.

De verschillende standaard risicofactoren hierin worden benoemd onder de noemer S1 tot en met S6 en de S10. Hierna zijn de uitkomsten weergegeven voor de verschillende risicocategorieën op basis van de strategische beleggingsmix ultimo 2017 van 115,7% en 2016 van 111,4%. Hierbij dient opgemerkt te worden dat ten opzichte van vorig boekjaar de procentuele buffer van de afzonderlijke risicocomponenten anders wordt getoond. De veronderstelde positieve samenhang (correlatie) tussen het renterisico, aandelen- en vastgoedrisico en kredietrisico wordt vanaf dit boekjaar bij deze afzonderlijke risico's meegenomen. Daarnaast wordt rekening gehouden met het gegeven dat niet alle risico's zich tegelijk zullen manifesteren (diversificatie). Vorig boekjaar werden deze effecten gezamenlijk onder het diversificatie-effect verantwoord. Door deze aangepaste rubricering te hanteren wordt de relatieve bijdrage van de afzonderlijke risicocomponenten aan de totale vereiste dekkingsgraad zuiverder en beter inzichtelijk.

	2017		2016	
	€	%	€	%
Renterisico (S1)	2.333	1,3	1.091	0,5
Aandelen- en vastgoed risico (S2)	6.933	5,7	3.563	2,5
Valutarisico (S3)	3.536	0,8	1.907	0,3
Grondstoffenrisico (S4)	0	0,0	0	0,0
Kredietrisico (S5)	8.652	7,4	8.414	7,3
Verzekeringstechnisch risico (S6)	2.795	0,5	3.157	0,8
Concentratierisico (S8)	0	0,0	0	0,0
Actief beheer risico (S10)	496	0,0	375	0,0
Diversificatie-effect	-9.318		-6.723	
Totaal vereist eigen vermogen	15.427	15,7	11.784	11,4

	2017		2016	
	€	%	€	%
Dekkingsgraad		112,9		109,9
Beleidsdekkingsgraad		112,1		108,8
Minimaal vereiste dekkingsgraad		104,0		104,0
Strategisch vereiste dekkingsgraad		115,7		111,4
Feitelijk vereiste dekkingsgraad		113,0		111,4

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds is per 31 december 2017 lager dan de vereiste dekkingsgraad op basis van de strategische verdeling volgens het standaardmodel, waardoor het pensioenfonds in een tekort verkeert. In boekjaar 2017 bedraagt de beleidsdekkingsgraad 112,1%. Afgezet tegen de beleidsdekkingsgraad van 2016 van 108,8%, is de beleidsdekkingsgraad toegenomen met 3,3%-punt.

Renterisico

Het renterisico wordt veroorzaakt, doordat de rentegevoeligheid van de verplichtingen afwijkt van de rentegevoeligheid van de beleggingen. Het pensioenfonds kent een langere looptijd voor pensioenverplichtingen dan voor de looptijd van de beleggingen. Onderstaande duratiecijfers geven meer inzicht.

Duratie van de vastrentende waarden (inclusief rentederivaten) 13,6

Duratie van de pensioenverplichtingen 15,8

Voor de vaststelling van het renterisico bij het vereist eigen vermogen worden de kasstromen van de rentegevoelige beleggingen afgezet tegen de kasstromen van de voorziening pensioenverplichtingen. Vervolgens worden beide kasstromen afgezet tegen door DNB bepaalde renteschokken die per looptijd verschillen. Op basis van deze renteschokken kan de impact op de technische voorziening en de impact op alle rentegevoelige beleggingen worden berekend. Overeenkomstig kan een afdekkingspercentage worden berekend. Rentegevoeligheid is één van de belangrijkste factoren bij de bepaling van de (strategische) assetallocatie van de portefeuille.

	Feitelijke verdeling		Strategische verdeling	
	in €	%	in €	%
Impact op technische voorziening voor risico fonds (A)	5.620		5.620	
Impact op de rentegevoelige beleggingen (B)	4.982		3.287	
Renterisico	638	0,3	2.333	1,3
Afdekkingspercentage (B/A)		88,7		58,5

Derivaten

Het renterisico is afgedekt door middel van renteswaps. Indien de waarde van de renteswaps met een tegenpartij méér dan overeengekomen bedrag bedraagt, wordt met de betreffende tegenpartij collateral (onderpand) uitgewisseld.

Het ongerealiseerd resultaat bedraagt -€ 0,5 miljoen.

Door deze swaps wordt de duratie van de portefeuille van vastrentende waarden met 1,7 verlengd tot een totale duratie van 13,6. Er is collateral uitgegeven aan Barclays Bank en Deutsche Bank met een marktwaarde van € 0,4 miljoen.

Met behulp van deze derivaten wordt het strategisch afdekkingspercentage vorm gegeven. Strategisch dekt het fonds volgens het beleggingsmandaat 65,0% van het renterisico van haar verplichtingen af. Het strategisch afdekkingspercentage volgens het beleggingsmandaat van 65,0% wijkt af van het strategisch afdekkingspercentage van 58,5% zoals in bovenstaande tabel te zien is.

Hoogte buffer

Op basis van de vereist eigen vermogen berekeningen bedraagt de buffer voor het feitelijk renterisico 638 (0,3%) en voor het strategisch renterisico 2.333 (1,3%).

Aandelen- en vastgoedrisico

Het pensioenfonds loopt het risico dat haar beleggingen in aandelen, vastgoed en hedgefonds en private equity in waarde dalen. In het beleggingsbeleid wordt met dergelijke risico's rekening gehouden door ondermeer een toepassing van voldoende spreiding in de beleggingsportefeuille naar categorieën, markten en dergelijke. De volatiliteit van de marktwaarden (prijsrisico's) van beleggingen wordt periodiek geëvalueerd en kan leiden tot bijstellingen in het vermogensbeheer. In onderstaande tabel wordt de verdeling naar de verschillende aandelen categorieën getoond.

	2017		2016	
	€	%	€	%
<i>Verdeling zakelijke waarden per categorie:</i>				
Ontwikkelde markten (Mature markets)	9.856	76,7	9.316	78,4
Opkomende markten (Emerging markets)	2.962	23,1	2.538	21,3
Private equity, hedge funds en multimanagerfondsen	31	0,2	34	0,3
	12.849	100,0	11.888	100,0

Hoogte buffer

Bij de berekening van het vereist eigen vermogen wordt voor het feitelijk en strategisch aandelen- en vastgoedrisico rekening gehouden met de door DNB voorgeschreven schokken die variëren overeenkomstig de risicograad van het type belegging. De buffer voor het feitelijk aandelen- en vastgoedrisico bedraagt 3.928 (2,9%) en voor het strategisch aandelen- en vastgoedrisico 6.933 (5,7%).

Valutarisico

Het valutarisico wordt veroorzaakt, doordat de verplichtingen van het pensioenfonds in euro's luiden terwijl een gedeelte van de beleggingen van het pensioenfonds in niet-euro luiden. Het pensioenfonds loopt het risico dat haar buitenlandse beleggingen dalen in waarde als gevolg van valutakoersontwikkelingen. Het pensioenfonds kiest er daarom voor om (een gedeelte) van haar buitenlandse valuta's af te dekken. Zonder afdekking van valutarisico loopt het pensioenfonds risico bij een daling van vreemde valuta ten opzichte van de euro. Door meer dan 100% van het risico af te dekken loopt het fonds risico bij een stijging van vreemde valuta ten opzichte van de euro.

	2017		2016	
	€	%	€	%
<i>Verdeling beleggingen naar valuta:</i>				
Euro	100.160	90,0	101.387	89,6
Amerikaanse dollar	6.071	5,5	5.831	5,2
Britse pound sterling	833	0,7	612	0,5
Overige	4.240	3,8	5.353	4,7
	111.304	100,0	113.183	100,0

Hoogte buffer

Bij de berekening van het vereist eigen vermogen wordt voor het feitelijk en strategisch valutarisico rekening gehouden met een door DNB voorgeschreven schok van 20% voor valuta in ontwikkelde landen en van 35% voor valuta in opkomende markten die berekend wordt op de niet-euro beleggingen na afdekking. De buffer voor het feitelijk valutarisico bedraagt 2.037 (0,3%) en voor het strategisch valutarisico 3.536 (0,8%).

Grondstoffenrisico

Het pensioenfonds belegt in grondstoffen en loopt daarmee het risico dat de waarde van deze beleggingen daalt als gevolg van marktontwikkelingen.

Het pensioenfonds belegt niet direct in grondstoffen maar doet dit met behulp van derivaten. Voorbeelden van grondstoffenderivaten zijn indexfutures en indexderivaten die kunnen worden afgesloten op verschillende categorieën zoals landbouw en vee, metalen en energie. Grondstoffen zorgen van oudsher voor diversificatievoordelen binnen de beleggingsportefeuille. Naast diversificatievoordelen bewegen grondstoffen ook mee met stijgende prijzen waardoor ze een hedge vormen tegen koopkrachtontkrachting.

Hoogte buffer

Bij de berekening van het vereist eigen vermogen wordt voor het feitelijk en strategisch grondstoffenrisico rekening gehouden met een door DNB voorgeschreven schok van 35%. De buffer bedraagt zowel voor het feitelijk grondstoffenrisico als voor het strategisch grondstoffenrisico risico 0,0.

Kredietrisico

Het pensioenfonds loopt het risico dat één of meerdere van haar tegenpartijen niet aan de voorafgesproken betalingen kan voldoen. Bij de berekening van het kredietrisico dient het effect van de kredietwaardigheid van de partijen, waarin belegd wordt, tot uitdrukking te komen. Het kredietrisico komt tot uitdrukking in de zogenaamde creditspread. Deze creditspread is het verschil tussen de uitkering die afhangt van de kredietwaardigheid van de tegenpartij en een uitkering die met volledige zekerheid (risicovrij) tot uitkering zal komen. Het kredietrisico verbonden aan derivatentransacties wordt beheerst door het afsluiten van standaardovereenkomsten met tegenpartijen, het beoordelen van de kredietwaardigheid van tegenpartijen, het spreiden van het transactievolume over verschillende tegenpartijen, het eisen van voldoende onderpand en een adequate monitoring met betrekking tot de gestelde eisen inzake het onderpand.

Het kredietrisico binnen de vastrentende waarden portefeuille kan naast de creditspread eveneens gemeten worden aan de hand van de ratingverdeling van de rentegevoelige beleggingsportefeuille. Deze ratingverdeling wordt afgegeven door een kredietbeoordelaar. Een Europese AAA rating impliceert dat de vastrentende waarden belegging geen kredietrisico loopt. Daarentegen worden beleggingen die geassocieerd staan onder 'lager dan BBB' als zeer risicovol beschouwd. Cash wordt als kredietrisicovrij beschouwd. Beleggingen die geen rating ontvangen worden als risicovol beschouwd.

	2017		2016	
	€	%	€	%
<i>Rating vastrentende waarden:</i>				
AAA	30.964	32,3	32.926	33,5
AA	15.804	16,4	18.538	18,8
A	18.268	19,0	18.121	18,4
BBB	25.890	27,0	25.876	26,3
Lager dan BBB	4.979	5,2	3.348	3,4
Geen rating	102	0,1	-399	-0,4
	96.007	100,0	98.410	100,0
<i>Verdeling vastrentende waarden naar looptijd:</i>				
Resterende looptijd < 1 jaar	0	0,0	0	0,0
Resterende looptijd <> 5 jaar	0	0,0	0	0,0
Resterende looptijd >= 5 jaar	96.007	100,0	98.410	100,0
	96.007	100,0	98.410	100,0

Hoogte buffer

Binnen de berekening van het standaardmodel wordt een kredietrisico becijferd conform de ratingverdeling van de vastrentende waardenportefeuille. Naar mate de rating slechter wordt neemt de te hanteren buffer toe. Afgaande op de hierboven genoemde ratingverdeling resulteert dit in een buffer voor het feitelijk kredietrisico van 9.520 (8,9%) en voor het strategisch kredietrisico van 8.652 (7,4%).

Verzekeringstechnisch risico

Binnen het verzekeringstechnische risico worden in principe alleen risico's meegenomen die verband houden met sterfte. Het omvat de risico's als gevolg van afwijkingen ten opzichte van de verwachte sterfte en afwijkingen van de verwachte sterftetrend (langlevensrisico). Tot het verzekeringstechnische risico worden gerekend: procesrisico, risico-opslag voor afwijkingen ten opzichte van de sterftetrend en negatieve stochastische afwijkingen van de verwachtingswaarde. Deze drie risico's bedragen een percentage van de op actuele waarde berekende technische voorziening. Het procesrisico neemt af naarmate het deelnemersbestand toeneemt, omdat het sterfteproces dan beter kan worden geschat. De beide andere risicofactoren houden respectievelijk rekening met de onzekerheid in de sterftetrend en met de negatieve stochastische afwijkingen.

In verband met het langlevensrisico wordt aanvullend boven het hanteren van de prudente grondslagen, de Voorziening toekomstige sterfteontwikkeling gevormd.

Hoogte buffer

De buffer bedraagt voor het feitelijk verzekeringstechnisch risico 2.795 (0,6%) en voor het strategisch verzekeringstechnisch risico 2.795 (0,5%).

Concentratierisico

Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie van de portefeuille in regio's, economische sectoren of tegenpartijen.

De spreiding van de portefeuille is in de toelichting op de balans nader toegelicht. Ook "grote posten" zijn aan te duiden als een vorm van concentratierisico. Om te bepalen welke posten hieronder vallen moeten per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur worden gesommeerd

	2017		2016	
	€	%	€	%
<i>Verdeling zakelijke en vastrentende waarden per regio:</i>				
Europa	85.250	76,6	86.821	76,7
Noord-Amerika	17.792	16,0	17.616	15,6
Japan	922	0,8	862	0,8
Azië exclusief Japan	3.124	2,8	3.100	2,7
Emerging markets	4.503	4,1	4.329	3,8
Overig	-287	-0,3	455	0,4
	111.304	100,0	113.183	100,0
<i>Verdeling aandelen naar bedrijfstak:</i>				
Duurzame consumentengoederen	1.478	11,3	1.367	11,4
Niet-duurzame consumentengoederen	1.336	10,3	1.236	10,3
Energie	720	5,5	666	5,6
Financiële instellingen	2.390	18,3	2.211	18,4
Gezondheidszorg	1.118	8,6	1.034	8,6
Industrie	977	7,5	904	7,5
Informatietechnologie	1.799	13,8	1.664	13,9
Basismaterialen	720	5,5	666	5,6
Vastgoed	1.002	7,7	927	7,7
Telecommunicatie	514	3,9	476	4,0
Nutsbedrijven	501	3,8	464	3,9
Overig	483	3,8	372	3,1
	13.038	100,0	11.987	100,0

	2017		2016	
	€	%	€	%
Grote posten: beleggingen van eenzelfde debiteur groter dan 2% van de totale activa.				
<i>Aandelen</i>				
World Eq Index ESG Screened Fund B	9.360	8,2	0	0,0
BR MSCI World Index Excon Weapons B	0	0,0	8.706	7,4
Aberdeen Emerging Markets G-2 Cap	0	0,0	3.247	2,8
<i>Vastrentende waarden</i>				
Global Credit Portfolio Fund	26.059	22,8	26.139	22,3
Euro Credit Portfolio Fund	25.917	22,7	26.104	22,3
Staatsobligaties Nederland	13.407	11,7	14.095	12,0
Staatsobligaties Frankrijk	12.045	10,5	12.605	10,7
Staatsobligaties Duitsland	11.583	10,1	12.243	10,4
4.000% European Investment Bank 10/15/2037	4.068	3,6	4.190	3,6
4.000% Buoni Poliennali Del Tes 02/01/2037	2.217	1,9	2.323	2,0
<i>Overige beleggingen</i>				
ICS-EURO Liq Agency Dist	3.048	2,7	2.866	2,4

Er zijn geen beleggingen uitgeleend en er zijn geen beleggingen in Henkel Nederland B.V. en de aan haar gelieerde ondernemingen.

Hoogte buffer

In het standaardmodel is geen rekening gehouden met een buffer voor concentratierisico. Het risico dient sec kwalitatief toegelicht te worden. In boekjaar 2015 werd wel een additionele buffer voor concentratierisico becijferd. Het betroffen landenconcentraties binnen de vastrentende waarden portefeuille die meer dan 2% van de totale marktwaarde van de beleggingsportefeuille in beslag namen en een slechtere rating dan AAA hadden. Conform afstemming wordt hiervoor sinds boekjaar 2016 geen additionele buffer meer becijferd.

Actief beheer risico

Actief beheer risico ontstaat doordat vermogensbeheerders actief beheer voeren op (delen van) de beleggingsportefeuille. Onder actief beheer worden afwijkende posities in portefeuilles verstaan die worden ingenomen ten opzichte van strategische benchmarks. De mate van actief beheer wordt bepaald aan de hand van de tracking error. Een lage tracking error impliceert dat het feitelijke rendement dicht bij de gekozen benchmark ligt, terwijl een hoge tracking error aangeeft dat het rendement duidelijk van de benchmark afwijkt. Een hogere tracking error impliceert een hoger actief beheer risico.

Hoogte buffer

Bij de berekening van het vereist eigen vermogen wordt alleen een actief beheer risico becijferd voor de aandelenportefeuille indien de tracking error groter is dan 1%. Voor het pensioenfonds resulteert een buffer voor het feitelijk actief beheer risico van 322 (0,0%) en voor het strategisch actief beheer risico van 496 (0,0%), omdat de tracking error van de totale aandelenportefeuille 1,42% bedraagt.

Nieuwegein d.d. 11 juni 2018

Het bestuur

A.M.J. de Bekker

A. Benschop

D. Wetzold

E. de Boer

H.M.E. Janssen

Overige gegevens

In de statuten en ABTN is geen bepaling opgenomen over de wijze waarop het resultaat moet worden verdeeld.

Resultaat verdeling

Het bestuur heeft besloten het resultaat over het boekjaar 2017 geheel toe te voegen aan de algemene reserve.

Actuariële verklaring

Opdracht

Door Stichting Pensioenfonds Henkel Nederland B.V. te Amsterdam is aan Towers Watson Netherlands B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2017.

Onafhankelijkheid

Als waarmede actuaris ben ik onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds Henkel Nederland B.V., zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds. Omdat Towers Watson Netherlands B.V. beschikt over een door de toezichthouder goedgekeurde gedragscode, is het toegestaan dat andere actuarissen en deskundigen aangesloten bij Towers Watson Netherlands B.V. wel andere werkzaamheden verrichten voor het pensioenfonds.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds.

Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 825.000. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 55.000 te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. De door het pensioenfonds verstrekte administratieve basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- De technische voorzieningen, het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen toereikend zijn vastgesteld;
- De kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- Het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuariel Genootschap geldende normen en gebruiken en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel gezien, toereikend vastgesteld. Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum lager dan het wettelijk vereist eigen vermogen, maar niet lager dan het wettelijk minimaal vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet met uitzondering van artikel 132.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is lager dan de dekkingsgraad bij het vereist eigen vermogen, maar ten minste gelijk aan de dekkingsgraad bij het minimaal vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds Henkel Nederland B.V. is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening niet voldoende, omdat het aanwezig eigen vermogen lager is dan het vereist eigen vermogen.

Amstelveen, 11 juni 2018

drs. W. Hoekert AAG

Verbonden aan Towers Watson Netherlands B.V.

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het Bestuur van Stichting Pensioenfonds Henkel Nederland B.V.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2017

Ons oordeel

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en samenstelling van het vermogen van Stichting Pensioenfonds Henkel Nederland B.V. per 31 december 2017 en van het resultaat en kasstromen over 2017, in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW).

Wat we gecontroleerd hebben

Wij hebben de jaarrekening 2017 van Stichting Pensioenfonds Henkel Nederland B.V. ('de Stichting') te Nieuwegein gecontroleerd.

De jaarrekening omvat:

- 1 de balans per 31 december 2017;
- 2 de staat van baten en lasten en het kasstroomoverzicht over 2017; en
- 3 de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en overige toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van de Stichting zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Controleaanpak

Samenvatting

MATERIALITEIT

- Materialiteit van EUR 1,1 miljoen
- 1% van het pensioenvermogen

KERNPUNTEN

- De waardering van beleggingen
- De waardering van technische voorzieningen

GOEDKEUREND OORDEEL

Materialiteit

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op EUR 1,1 miljoen (2016: EUR 1,1 miljoen). Voor de bepaling van de materialiteit wordt uitgegaan van het pensioenvermogen per 31 december 2017 (circa 1%). Wij beschouwen het pensioenvermogen als de meest geschikte benchmark, omdat het pensioenvermogen een bepalende factor is in de berekening van de beleidsdekkingsgraad die de financiële positie van de Stichting weergeeft. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn.

Wij hebben met het bestuur afgesproken dat wij tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven de EUR 55 duizend rapporteren aan het bestuur alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

Reikwijdte van de controle

Uitbesteding van bedrijfsprocessen aan dienstverleners

De Stichting heeft het beheer van de beleggingen uitbesteed aan BlackRock Investment Management (UK) Limited. De pensioenadministratie is uitbesteed aan AZL N.V. De jaarrekening wordt opgesteld op basis van informatie over de beleggingen en

KPMG Accountants N.V., ingeschreven bij het handelsregister in Nederland onder nummer 33263683, is lid van het KPMG-netwerk van zelfstandige ondernemingen die verbonden zijn aan KPMG International Cooperative ('KPMG International'), een Zwitserse entiteit.

beleggingsopbrengsten die is verstrekt door BlackRock Investment Management (UK) Limited en informatie over de technische voorzieningen en pensioenuitkeringen en overige financiële posten die is verstrekt door AZL N.V.

Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel zijn wij verantwoordelijk voor het verwerven van inzicht in de aard en de significantie van de door de dienstverleners verleende diensten en in het effect ervan op de voor de controle relevante interne beheersing van de Stichting. Op basis hiervan identificeren wij de risico's op een afwijking van materieel belang en zetten wij controlewerkzaamheden op en voeren wij deze uit om op deze risico's in te spelen.

Bij de uitvoering van onze controle maken wij gebruik van de werkzaamheden en bevindingen van andere onafhankelijke accountants inzake de voor de Stichting relevante interne beheersingsmaatregelen van BlackRock Investment Management (UK) Limited en AZL N.V., zoals weergegeven in de specifiek daarvoor opgestelde (ISAE 3402 type II-)rapportages.

Onze controlewerkzaamheden bestaan uit het bepalen van de minimaal verwachte interne beheersingsmaatregelen en het bespreken van de beheersomgeving bij de dienstverlener met vertegenwoordigers van de dienstverlener. Op basis daarvan evalueren wij de in de ISAE 3402-rapportage beschreven interne beheersingsmaatregelen, de verrichte werkzaamheden ter toetsing van de effectieve werking gedurende 2017 en de uitkomsten daarvan. Ook beoordelen wij de evaluatie door het bestuur van de kwaliteit van de uitbesteding aan BlackRock Investment Management (UK) Limited en AZL N.V.

Wij hebben eigen gegevensgerichte analyses uitgevoerd waarbij wij de uitkomsten van directe beleggingsopbrengsten en uitkeringen hebben getoetst op basis van verwachtingen die wij zelf hiervoor hebben ontwikkeld. Wij hebben door middel van deelwaarnemingen beleggingen, beleggingsstromen, mutaties in de pensioenadministratie en uitkeringen aan de hand van brondocumentatie bij de dienstverlener onderzocht.

Door bovengenoemde werkzaamheden op de uitbestede bedrijfsprocessen en aanvullende eigen werkzaamheden hebben wij voldoende en geschikte controle-informatie met betrekking tot de beleggingen, beleggingsstromen en -opbrengsten, (mutaties in) deelnemergevens en aanspraken die resulteren in (wijzigingen in) de technische voorzieningen en uitkeringen verkregen.

De kernpunten van onze controle

In de kernpunten van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het belangrijkste waren tijdens onze controle van de jaarrekening. De kernpunten van onze controle hebben wij met het bestuur gecommuniceerd, maar vormen geen volledige weergave van alles wat is besproken.

Wij hebben onze controlewerkzaamheden met betrekking tot deze kernpunten bepaald in het kader van de jaarrekeningcontrole als geheel. Onze bevindingen ten aanzien van de individuele kernpunten moeten in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen over deze kernpunten.

De waardering van beleggingen

Omschrijving

De beleggingen vormen een significante post op de balans van de Stichting. Alle beleggingen dienen conform de Pensioenwet te worden gewaardeerd op marktwaarde. Uit noot 1 bij de toelichting op de jaarrekening blijkt

KPMG Accountants N.V., ingeschreven bij het handelsregister in Nederland onder nummer 33263683, is lid van het KPMG-netwerk van zelfstandige ondernemingen die verbonden zijn aan KPMG International Cooperative ('KPMG International'), een Zwitserse entiteit.

dat voor EUR 102 miljoen (92%) van de beleggingen van de Stichting de waardering gebaseerd is op marktnoteringen en dat voor EUR 9 miljoen (8%) van de beleggingen van de Stichting de waardering gebaseerd is op afgeleide marktnoteringen. Het bepalen van de marktwaarde voor deze laatste beleggingscategorie is complex(er) en bevat subjectieve schattingselementen.

Het maken van de schattingen vergt een hoge mate van oordeelsvorming van het bestuur, waarbij gebruik wordt gemaakt van modellen. Gezien de invloed hiervan op de waardering van de beleggingen, het saldo van baten en lasten, het eigen vermogen en de beleidsdekkingsgraad, vormde de waardering van deze beleggingscategorie een kernpunt in onze controle.

In de toelichting op pagina 49 tot en met 53 geeft de Stichting de gehanteerde waarderingsgrondslagen weer. In noot 1 zijn de gehanteerde waarderingsmethoden en belangrijke veronderstellingen voor waardering van deze beleggingscategorie uiteengezet.

Het evalueren van de waarderingsgrondslagen en het vaststellen van de juistheid en toereikendheid van de toelichtingen vormden onderdeel van onze werkzaamheden.

Onze aanpak

Voor individueel significante beleggingen, waarvoor de waardering tot stand komt met behulp van schattingen, maken wij gebruik van de beheersmaatregelen die zijn ingericht bij de vermogensbeheerder en die onderdeel zijn van de ISAE 3402 type II-rapportage (waarbij een goedkeurend assurancerapport van de accountant is afgegeven). Deze relevante beheersmaatregelen zijn gericht op de aanstelling van betrouwbare fondsmanagers enerzijds en de betrouwbare aanlevering van, en toereikende evaluatie op, periodieke performancecijfers anderzijds. Daarnaast hebben wij de aansluiting vastgesteld tussen de financiële administratie en actuele financiële rapportages van de vermogensbeheerder. Vervolgens hebben wij de waardering van beleggingen gebaseerd op afgeleide marktnoteringen onderzocht.

De waardering van beleggingen gebaseerd op marktnoteringen hebben wij onderzocht met gebruikmaking van een eigen waarderingsspecialist. Onze waarderingsspecialist heeft de gehanteerde waarderungen vergeleken met zelfstandig in de markt waarneembare prijzen.

De waardering van beleggingen gebaseerd op afgeleide marktnoteringen hebben wij onderzocht met gebruikmaking van een eigen waarderingsspecialist. Onze waarderingsspecialist heeft de gehanteerde waarderungen vergeleken met zelfstandig verkregen in de markt waarneembare prijzen. Onze waarderingsspecialist heeft niet voor alle beleggingen in de markt waarneembare prijzen verkregen. Voor deze beleggingen hebben wij de waardering getoetst aan de hand van recente, door een andere onafhankelijke accountant gecontroleerde jaarrekeningen. Wij hebben hierbij onder meer aandacht besteed aan consistentie met de waarderingsgrondslagen van de Stichting ten opzichte van die van het beleggingsfonds alsmede de strekking van de verklaring van de andere onafhankelijke accountant.

Onze observatie

Wij hebben geconstateerd dat de gehanteerde waarderingsgrondslagen en gehanteerde waarderingsmethodieken voor de beleggingen in overeenstemming zijn met de geldende verslaggevingsregels en geschikt zijn om te kunnen komen tot een marktwaarde van deze beleggingen. Wij hebben eveneens geconstateerd dat de toelichtingen op de beleggingen adequaat zijn.

Wij vinden de waardering van de beleggingen evenwichtig bepaald.

De waardering van de technische voorzieningen

Omschrijving

De technische voorzieningen vormen een significante post op de balans van de Stichting en worden gewaardeerd op actuele waarde (marktwaarde). De waardering van de technische voorzieningen komt tot stand door middel van een berekening waarin aanspraakgegevens van deelnemers met behulp van belangrijke schattingen over levensverwachtingen, kostenniveaus en arbeidsongeschiktheid worden vertaald naar verwachte toekomstige kasstromen (uitkeringen). De kasstromen worden contant gemaakt tegen de markttrente (rentetermijnstructuur zoals gepubliceerd door De Nederlandsche Bank).

Het maken van de schattingen vergt een hoge mate van oordeelsvorming van het bestuur, waarbij gebruik wordt gemaakt van actuariële modellen en het bestuur zich laat adviseren door actuariële deskundigen. Gezien de complexiteit en de invloed hiervan op de hoogte van de technische voorzieningen, het saldo van baten en lasten, het eigen vermogen en de beleidsdekkingsgraad, vormde de waardering van de technische voorzieningen een kernpunt in onze controle.

Het bestuur heeft in de toelichting op pagina 51 tot en met 52 de waarderingsgrondslagen en veronderstellingen voor de technische voorzieningen opgenomen. Op pagina 66 van de toelichting

---

(risicoparagraaf) is de gevoeligheid van de berekening van de technische voorzieningen voor schattingen uiteengezet.

Het evalueren van de waarderingsgrondslagen en het vaststellen van de juistheid en toereikendheid van de toelichtingen vormden onderdeel van onze werkzaamheden.

Onze aanpak

Bij onze controle maken wij gebruik van de werkzaamheden van de certificerend actuaaris die door de Stichting is aangesteld. Wij hebben bij aanvang van de controle en bij afronding ervan afstemming gehad met de certificerend actuaaris over de te volgen aanpak, de aandachtspunten en de uitkomsten.

Wij hebben de door het bestuur gehanteerde schattingsmethoden en veronderstellingen geëvalueerd. Hierbij hebben wij de consistentie, prudentie en actualiteit van de schattingsmethode en veronderstellingen betrokken. Wij hebben de onderbouwing van de veronderstellingen door het bestuur geëvalueerd aan de hand van een toetsing van de historische betrouwbaarheid daarvan en algemeen geactualiseerde uitgangspunten zoals overlevingskansen. De gehanteerde schattingsmethoden en veronderstellingen hebben wij besproken met de certificerend actuaaris. Wij hebben de actuariële verklaring zoals opgenomen in de overige gegevens en de werkzaamheden van de certificerend actuaaris geëvalueerd.

Onze werkzaamheden omvatten verder het evalueren van de uitkomst van de actuariële analyse van het resultaat in relatie tot eerder gemaakte schattingen en kasstroomprojecties. Bij de uitvoering van deze werkzaamheden hebben wij gebruikgemaakt van een eigen actuaaris.

Onze observatie

Wij vinden de waardering van de technische voorzieningen evenwichtig bepaald en de toelichting toereikend.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- Bestuur en organisatie;
- Meerjarenoverzicht;
- Voorwoord;
- Bestuursverslag;
- Verslag van de Visitatiecommissie;
- Verslag van het Verantwoordingsorgaan;
- Overige gegevens;
- Bijlagen.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder de informatie zoals vereist door Titel 9 Boek 2 BW.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en het getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de Stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsels moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de Stichting te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de Stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;

- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de entiteit;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de Stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een entiteit haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening op basis van alle zaken die wij met het bestuur hebben besproken. Wij beschrijven deze kernpunten in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang van het maatschappelijk verkeer is.

Utrecht, 11 juni 2018

KPMG Accountants N.V.

J.C. van Kleef RA

Bijlagen

Begrippenlijst

ABTN

Afkorting voor actuariële en bedrijfstechnische nota. In de ABTN wordt door het bestuur van een pensioenfonds uiteengezet welke actuariële en bedrijfstechnische opzet ten grondslag ligt aan een fonds. De ABTN (ook wel bedrijfsplan genoemd) gaat nader in op de organisatie van het fonds, de inhoud van de pensioenregeling, de financiële opzet waaronder grondslagen, het beleidskader (premie-, toeslag- en beleggingsbeleid) en de sturingsmiddelen, de hoofdlijnen van het interne risicobeheersingssysteem alsmede de hoofdlijnen van de uitvoeringsovereenkomst.

Accounting standaarden

Raamwerk van verslaggevingsregels voor het opstellen van een jaarrekening en jaarverslag.

Actuariële grondslagen

Dit zijn de veronderstellingen die de actuaris gebruikt bij de vaststelling van de pensioenverplichtingen en de pensioenpremie. Deze veronderstellingen hebben onder meer betrekking op de gehanteerde rekenrente, de kansstelsels en de kostenopslagen.

Actuaris

Een actuaris combineert economische en wiskundige technieken ten behoeve van de vaststelling van de benodigde koopsommen of premies en de verplichtingen van het fonds (vaststelling voorziening pensioenverplichtingen). Tevens verricht de actuaris risicoanalyses en studies met betrekking tot het afstemmen van verplichtingen en beleggingen.

ALM

Deze studie geeft inzicht in de toekomstige ontwikkelingen van een pensioenfonds en biedt een pensioenfondsbestuur de mogelijkheid diverse beleidsvariabelen (zoals beleggingsbeleid, premiebeleid en toeslagbeleid) in hun onderlinge samenhang te evalueren.

Beleggingsmix

Verdeling van de beleggingen over verschillende beleggingscategorieën, zoals zakelijke en vastrentende waarden.

Beleidsdekkingsgraad

De beleidsdekkingsgraad is de gemiddelde dekkingsgraad van de afgelopen 12 maanden.

Benchmark

Vooraf vastgestelde, objectieve maatstaf voor de prestatie van (de beheerder van) een beleggingsportefeuille of pensioenfonds. Een beursindex bijvoorbeeld.

Beurskoers

Marktprijs van een aandeel, obligatie of andere waardepapieren.

Collateral

In onderpand gegeven zekerheden ter dekking van aangegane marginverplichtingen –dit betreft de verplichting van beleggers om een waarborgsom in geld of dekking in de vorm van effecten te storten bij hun bank of commissionair bij het schrijven van opties of andere afgeleide producten– welke voortkomen uit hoofde van de aangegane derivatenpositie(s).

Contante waarde

De waarde die op dit moment aanwezig moet zijn om, rekening houdend met renteaangroei (rekenrente) en eventuele andere actuariële grondslagen, toekomstige pensioenbetalingen te kunnen verrichten.

Dekkingsgraad

Een maat voor de solvabiliteit van een pensioenfonds. De dekkingsgraad is de verhouding tussen het aanwezig vermogen en de verplichtingen van het fonds, uitgedrukt in een percentage.

Er is sprake van onderdekking als het aanwezig vermogen minder bedraagt dan het minimaal vereist eigen vermogen.

Er is sprake van een reservetekort als het aanwezig vermogen minder bedraagt dan het vereist eigen vermogen. Het vereist eigen vermogen wordt zodanig vastgesteld dat met een zekerheid van 97,5% wordt voorkomen dat het aanwezige vermogen van het fonds binnen een periode van een jaar minder bedraagt dan de som van de (nominale) voorziening pensioenverplichtingen eigen rekening en de voorziening overgenomen verplichtingen uittredingsregelingen. Het vereist eigen vermogen wordt door de actaris van het fonds vastgesteld met behulp van de door de DNB vastgestelde standaardmethode, ook wel aangeduid met de 'wortelformule'.

In dit jaarverslag wordt, tenzij anders aangegeven, bij de vermelding van de dekkingsgraad de dekkingsgraad bedoeld die gebaseerd is op de pensioenverplichtingen op basis van de door DNB gepubliceerde rentecurve. Deze wordt ook aangeduid als de UFR rentecurve (UFR staat voor Ultimate Forward Rate). Daarentegen wordt de economische dekkingsgraad berekend door de pensioenverplichtingen te bepalen op basis van de actuele marktrente.

De Nederlandsche Bank

Bij wet ingesteld toezichthoudend orgaan, dat onder andere het naleven van de Pensioenwet bewaakt.

Derivaten

Financiële contracten waarvan de waarde afhankelijk is van een of meer onderliggende activa, referentieprijzen of indices. Voorbeelden van derivaten zijn opties, termijncontracten en rente- en valutaswaps.

Directe beleggingsopbrengsten

Onder de directe beleggingsopbrengsten worden verstaan: huur-, dividend- en renteopbrengsten van de beleggingen.

Duration

Aanduiding van de koersgevoeligheid van vastrentende waarden als gevolg van veranderingen in de rentestand.

Daarbij geldt: hoe langer de looptijd van een obligatie, hoe gevoeliger de koers van die obligatie voor renteveranderingen. Indien men een daling van de rente verwacht is het profijtelijk een obligatie met een zo lang mogelijke duration te kopen, aangezien de koers daarvan het meest zal oplopen.

Financieel Toetsingskader (FTK)

Benaming van het nieuwe toezichtregime dat vanaf 1 januari 2007 van toepassing is op de financiële positie en het financiële beleid van pensioenfonds. Het Financieel Toetsingskader (FTK) heeft de Actuariële Principes Pensioenfonds (APP) vervangen. Het FTK is opgenomen in de op 1-1-2007 in werking getreden Pensioenwet. Op 1 januari 2015 is het nieuw Financieel Toetsingskader (nFTK) in werking getreden.

Franchise

In veel pensioenregelingen is een bepaald drempelbedrag opgenomen waarover geen pensioenopbouw plaatsvindt omdat de AOW geacht wordt hierover pensioen te verlenen. Dit bedrag is veelal afgeleid van de uitkeringen krachtens de AOW en wordt dan 'franchise' genoemd.

Geamortiseerde kostprijs

Vorderingen worden na eerste verwerking gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs. Als de ontvangst van de vordering is uitgesteld op grond van een verlengde overeengekomen betalingstermijn, wordt de reële waarde bepaald aan de hand van de contante waarde van de verwachte ontvangsten en worden op basis van de effectieve rente rente-inkomsten ten gunste van de winst-en-verliesrekening gebracht. Ook schulden worden na eerste verwerking gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs, zijnde het ontvangen bedrag rekening houdend met agio of disagio en onder aftrek van transactiekosten.

Gedragscode

De gedragscode bevat voorschriften voor bestuurders en eventuele medewerkers van het pensioenfonds ter voorkoming van belangenconflicten en van misbruik en oneigenlijk gebruik van de bij het fonds aanwezige, vertrouwelijk informatie. Deze informatie betreft voor een belangrijk deel de beleggingstransacties namens het fonds.

Haalbaarheidstoets

De haalbaarheidstoets geeft inzicht in de samenhang tussen de financiële opzet, het verwachte pensioenresultaat en de risico's die daarbij gelden.

Indexatie

Een nadere toelichting is opgenomen in het begrip 'toeslag'.

Indirecte beleggingsopbrengsten

Onder de indirecte beleggingsopbrengsten vallen de gerealiseerde verkoopresultaten inclusief valutaresultaten en de niet-gerealiseerde herwaarderingsresultaten.

ISAE 3402-rapportage

Een ISAE 3402-rapportage is een rapport waarin de uitbestedingsorganisatie een beschrijving geeft van de opzet, het bestaan en de werking van interne beheersmaatregelen, voorzien van een assurance-rapport van een onafhankelijke auditor. De ISAE 3402-rapportage omvat alle processen die de financiële jaarrekening van een pensioenfonds raken.

Kansstelsels

Dit zijn veronderstellingen met betrekking tot sterftekansen, invalideringskansen, ontslag, gehuwdheid en individuele loontontwikkeling.

Koopsom

Een koopsom is een eenmalige betaling die aan de uitvoerder van de pensioenregeling is verschuldigd en waarvoor een bepaalde pensioenaanspraak wordt ingekocht. In beginsel is een koopsom dus een eenmalige betaling en een premie een periodieke betaling. Zowel premies als koopsommen dienen hetzelfde doel, namelijk de financiering van de pensioenen.

(minimaal) Vereist eigen vermogen

Het (minimaal) vereist eigen vermogen (VEV) is een vermogenseis die de Pensioenwet stelt aan het eigen vermogen van een pensioenfonds. Dit VEV komt als uitkomst uit de zogenaamde solvabiliteitstoets.

Nabestaandenpensioen

Verzamelnaam voor weduwe-, weduwnaars- en partnerpensioen, en wezenpensioen.

Ouderdompensioen

Pensioen, bestemd voor de financiële verzorging van de gerechtigde, nadat deze de in de pensioenregeling omschreven pensioenleeftijd heeft bereikt.

Overlevingstafel

Zie het begrip sterftetafel.

Over-/onderweging

Een hoger of lager belang in een beleggingscategorie dan overeenkomt met de normverdeling van het pensioenfonds.

Overrente

Het positieve verschil tussen het rendement van het fonds en de rekenrente.

Paritair

Evenwichtige stemverhoudingen tussen de werknemers- en werkgeversgeleding die samen het bestuur van een pensioenfonds vormen.

Partnerpensioen

Pensioen dat wordt uitgekeerd aan de (huwelijks) partner en eventuele ex-partner na het overlijden van de deelnemer, gewezen deelnemer of gepensioneerde.

Pensioengrondslag

Het bedrag waarover pensioen wordt toegekend. Vaak is dit het voor pensioen meetellende salaris minus de franchise.

Pensioenregister

Een register dat het burgers mogelijk maakt om via één ingang een totaaloverzicht te krijgen van alle bij pensioenfonds en pensioenverzekeraars in collectieve regelingen opgebouwde pensioenaanspraken alsmede de AOW-uitkering. Het register laat bovendien zien waar het pensioen is opgebouwd en waar de burger terecht kan voor meer informatie. De bedoeling is dat in de toekomst ook derde pijler producten (levensverzekeringen gericht op pensioen) zichtbaar worden in het pensioenregister. Het pensioenregister is inmiddels operationeel.

Pensioenvermogen

Het pensioenvermogen bestaat uit: stichtingskapitaal, reserves, technische voorzieningen (voor risico fonds en risico deelnemer).

Pension Fund Governance

De manier waarop het pensioenfonds is georganiseerd (structuur) en de verantwoordelijkheden worden uitgevoerd (processen). In het kader van Pension Fund Governance heeft eerst de Stichting voor Ondernemingspensioenfonds (OPF) en later de Stichting van de Arbeid aanbevelingen gedaan voor goed pensioenfondsbestuur. Deze waarborging voor goed bestuur (principes voor goed pensioenfondsbestuur) is verankerd in de op 1 januari 2007 in werking getreden Pensioenwet.

Performance

Het rendement dat is behaald met de beleggingen.

Premieovereenkomst

Een premieovereenkomst is een overeenkomst tussen werkgever en werknemer waarbij primair een afspraak wordt gemaakt over de hoogte van de premie die periodiek ten behoeve van pensioen beschikbaar wordt gesteld.

Premievrije aanspraken

Indien het deelnemerschap aan een pensioenregeling eindigt, anders dan door overlijden of het bereiken van de pensioenleeftijd, verkrijgt de gewezen deelnemer een premievrije aanspraak op ouderdoms- en (eventueel) nabestaandenpensioen. Een andere vorm van premievrije aanspraak is het bijzonder partnerpensioen dat de gewezen partner ontvangt bij scheiding/einde partnerschap.

Principes voor goed pensioenfondsbestuur

Aanbevelingen van de Stichting van de Arbeid voor de besturen van pensioenfondsen om te komen tot goed pensioenfondsbestuur. De principes voor goed pensioenfondsbestuur zijn verankerd in de Pensioenwet en hebben betrekking op de onderdelen: zorgvuldig bestuur, transparantie, openheid en communicatie, deskundigheid en functioneren van het bestuur, verantwoording alsmede intern toezicht.

Reële waarde

De reële waarde is voor beleggingen waarvoor dagelijks openbare prijzen worden vastgesteld, zoals aandelen en obligaties, de beurswaarde. Voor andere vastrentende waarden, zoals onderhandse leningen en hypotheekleningen, wordt de reële waarde benaderd als de contante waarde van de toekomstige netto kasstromen. Als reële waarde van de beleggingen in niet-beursgenoteerde vastgoedfondsen wordt de intrinsieke waarde gehanteerd. Voor direct onroerend goed wordt de taxatiewaarde als reële waarde gehanteerd.

Rendement

Het positieve of negatieve resultaat dat een pensioenfonds behaalt met de belegging van daartoe beschikbare middelen.

Rentetermijnstructuur

De rentetermijnstructuur, of yield curve, is een grafiek die het verband weergeeft tussen de looptijd van een vastrentende belegging enerzijds en de daarop te ontvangen marktrente anderzijds. Een normale rentetermijnstructuur heeft een stijgend verloop. Als iemand zijn geld voor een langere periode uitleent, eist hij normaliter een hogere vergoeding dan bij een lening over een korte termijn.

Risicoherverzekering

Het herverzekeren door een pensioenfonds van bepaalde risico's die dat pensioenfonds niet zelf op een verantwoorde wijze kan dekken. Hierbij gaat het vooral om risico's die betrekking hebben op overlijden en arbeidsongeschiktheid.

Zie ook: herverzekering.

Self assessment

Een zelf uitgevoerde evaluatie om de effectiviteit vast te stellen van bijvoorbeeld (onderdelen van) het risicomanagement of de procesbeheersing.

Solvabiliteit

Het vermogen om (op termijn) aan de financiële verplichtingen te kunnen voldoen. Zie ook het begrip dekkingsgraad.

Sterftetafels

Geven aan wat de levens- en sterftetekansen zijn van mannen en vrouwen in Nederland, afhankelijk van de bereikte leeftijd. Ze worden gebruikt bij de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen door de actuaris.

Swap overlay

Een swap is een synthetische obligatie, die gefinancierd wordt met cash. Voor het aangaan van swaps is geen initiële investering nodig, waardoor deze instrumenten als overlay aangekocht kunnen worden, zonder de huidige portefeuille aan te tasten.

Toeslag

Een toeslag is een verhoging van een pensioen of een aanspraak op pensioen, welke is gebaseerd op een in het pensioenreglement omschreven regeling, dan wel op incidentele basis wordt verleend.

Totaal rendement

Het totaal rendement (total return) van een belegging is samengesteld uit de koerswinst of het koersverlies (indirecte beleggingsopbrengsten) over de beschouwde periode, terwijl de directe beleggingsopbrengsten (dividend, rente, huur en dergelijke uitkeringen) meteen worden herbelegd en tijdsgewogen in het totaal rendement worden meegenomen. Het totaal rendement wordt uitgedrukt in een percentage ten opzichte van het tijdsgewogen gemiddeld belegd vermogen.

Tracking error

Tracking error is een in het vermogensbeheer gehanteerd begrip waarmee een indicatie wordt gegeven van de mate van afwijking tussen het rendement van een beleggingsfonds en de waardeontwikkeling van een benchmark.

Uitvoeringsovereenkomst

Overeenkomst tussen de werkgever en het pensioenfonds omtrent de uitvoering en financiering van de pensioenovereenkomst. In de uitvoeringsovereenkomst is onder meer vastgelegd: de wijze waarop en de termijnen waarin de verschuldigde premie moet worden voldaan, de uitgangspunten en procedures met betrekking tot de besluitvorming over vermogenstekorten en vermogenoverschotten dan wel winstdeling, de voorwaarden waaronder toeslagverlening plaatsvindt, de procedures bij het niet nakomen van de premiebetalingsverplichting door de werkgever; en de wijze waarop de premie wordt vastgesteld en het betalingsvoorbehoud van de werkgever.

Uniform pensioenoverzicht (UPO)

Het format van het pensioenoverzicht waarin de uitkeringen bij pensionering, overlijden en arbeidsongeschiktheid eenduidig wordt gepresenteerd. De bedoeling is dat alle pensioenuitvoerders hetzelfde format hanteren waardoor de pensioenoverzichten eenvoudig naast elkaar te leggen zijn en de (gewezen) deelnemers de bedragen uit de verschillende pensioenoverzichten bij elkaar op kunnen tellen en een duidelijk beeld van de financiële situatie bij pensionering krijgen.

Valutarisico

Het risico dat de waarde van een financieel instrument zal fluctueren als gevolg van veranderingen in valutawisselkoersen.

Valutatermijncontracten

Dit is een contract voor het afdekken van valutarisico. In dit contract wordt vooraf afgesproken tegen welke prijs en op welke datum de valutaposities worden verrekend.

Vastrentende waarden

Beleggingen met een vaste looptijd en een overeengekomen plan van rente en aflossing, zoals obligaties. Andere vormen van vastrentende waarden zijn onderhandse leningen en hypotheekleningen.

Verantwoordingsorgaan

Orgaan waaraan het bestuur van het pensioenfonds jaarlijks verantwoording moet afleggen. In dit orgaan zijn de actieve deelnemers, de pensioengerechtigden en de financieel betrokken werkgever(s) vertegenwoordigd.

Vereist eigen vermogen

Een pensioenfonds dient extra vermogen als solvabiliteitsbuffer aan te houden om met 97½% zekerheid te voorkomen dat binnen een jaar onderdekking optreedt ten opzichte van de technische voorzieningen. In de Pensioenwet wordt dit extra vermogen het vereist eigen vermogen genoemd. De hoogte van dit vereist eigen vermogen verschilt per pensioenfonds en is onder andere afhankelijk van de beleggingsrisico's die een fonds loopt. De hoogte van het vereist eigen vermogen wordt berekend met behulp van een standaardmodel in het kader van de wettelijk verplichte solvabiliteitstoets.

Verzekerden

De gehele populatie van deelnemers van Stichting Pensioenfonds Henkel Nederland B.V., bestaande uit arbeidsongeschikte deelnemers, gewezen deelnemers en gepensioneerden.

Verzekeringstechnische analyse

Ook wel actuariële analyse genoemd. In deze analyse wordt door de actuaaris de invloed verklaard van opgetreden verschillen tussen de gehanteerde actuariële grondslagen en werkelijke ontwikkelingen.

Verzekeringstechnische risico's

Bij het verzekeren van pensioenaanspraken loopt een fonds een langlevensrisico voor het ouderdomspensioen als verzekerden langer leven dan volgens de gebruikte overlevingstafel wordt verwacht. Voor het nabestaandenpensioen loopt het fonds een kortlevensrisico als de verzekerden korter leven dan volgens de overlevingstafel wordt verwacht. Ook kan het invaliditeitsrisico worden gerekend tot de verzekeringstechnische risico's van fondsen.

Visitatiecommissie

De commissie die tenminste een keer per jaar het functioneren van het bestuur beoordeelt. Deze commissie wordt benoemd door het bestuur en bestaat tenminste uit drie onafhankelijke deskundigen.

Wezenpensioen

Een tijdelijke uitkering die wordt uitgekeerd aan de kinderen (tot een bepaalde leeftijd) na het overlijden van de (aspirant) deelnemer, gewezen deelnemer of gepensioneerde.

Witteveenkader

Het Witteveenkader is een begrip bij de heffing van belasting. Het bepaalt hoeveel er jaarlijks voor de opbouw van een pensioen maximaal mag worden afgetrokken. Op die manier bouwt men een pensioen op zonder dat men daar bij de inleg van de premie al belasting over heeft betaald.

Zakelijke waarden

Aandelen en onroerende zaken. Onder onroerende zaken wordt verstaan beleggingen in onroerend goed, zoals kantoren, winkels en woningen. Deze kunnen zowel op directe wijze geschieden als op indirecte wijze door belegging in op dat terrein gespecialiseerde al dan niet beursgenoteerde beleggingsfondsen.